

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**SETKÁVÁNÍ S DRAMATICKOU VÝCHOVOU A DIVADLEM NA
1. STUPNI VYBRANÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY V PLZNI**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lenka Müllerová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: MgA. Eva Gažáková, Ph.D.

PLZEŇ 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 13. dubna 2021

Lenka Müllerová

Poděkování

Ráda bych poděkovala MgA. Evě Gažákové, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a ochotu při vedení mé práce. Mé poděkování patří také základní škole při Gymnáziu Františka Křížíka, všem jejím pedagogům a vedení za pomoc a podporu při výzkumu.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	6
ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA, DIVADLO A ŠKOLA.....	9
1.1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA.....	9
1.1.1 FORMY DV.....	10
1.1.1.1 ZÁJMOVÁ ČINNOST.....	11
1.1.1.2 DV JAKO SAMOSTATNÝ PŘEDMĚT.....	12
1.1.1.3 DV JAKO METODA VYUČOVÁNÍ.....	14
1.1.1.4 DV V PŘÍPRAVĚ UČITELŮ.....	18
1.1.2 CÍLE DV.....	19
1.1.3 PRINCIPY DV.....	21
1.1.3.1 PRVNÍ SKUPINA.....	21
1.1.3.2 DRUHÁ SKUPINA.....	24
1.1.4 METODY DV.....	25
1.1.4.1 HRA V ROLI.....	26
1.1.4.2 IMPROVIZACE.....	27
1.1.4.3 POHYB A PANTOMIMA.....	27
1.1.4.4 HRY A CVIČENÍ.....	28
1.1.5 TECHNIKY DV.....	29
1.1.6 DĚLENÍ METOD A TECHNIK PODLE J. VALENTY.....	29
1.2 DIVADLO.....	31
1.2.1 DĚTSKÉ DIVADLO.....	31
1.2.2 DIVADLO VE VÝCHOVĚ.....	32
1.3 DRAMATICKÁ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZŠ V RVP ZV.....	36
1.3.1 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY V 1. OBDOBÍ.....	36
1.3.2 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY VE 2. OBDOBÍ.....	37
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
2 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	38
3 METODOLOGIE.....	38
4 ZPRÁVA O PŘÍPADOVÉ STUDII.....	40
4.1 ZKOUMANÝ PŘÍPAD – 1. STUPEŇ GFK A ZŠ.....	40
4.1.1 ZAČÍT SPOLU.....	41
4.1.2 PEDAGOGICKÝ SBOR.....	43
4.1.3 ŠKOLNÍ DRUŽINA.....	44
4.2 DRAMATICKÁ VÝCHOVA NA ZŠ.....	46
4.2.1 VZDĚLÁNÍ PEDAGOGICKÉHO SBORU V DV.....	46
4.2.2 DV VE SBOROVNÁCH.....	47
4.2.3 FORMY DV NA ZŠ.....	49
4.2.3.1 DIVADELNÍ KROUŽEK.....	49
4.2.3.2 METODY DV VE VÝUCE.....	50
4.2.3.2.1 PŘÍKLADY VYUŽITÍ METOD DV VE VÝUCE.....	52
4.2.4 NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ DV.....	67
4.2.5 SETKÁVÁNÍ ŽÁKŮ GFK A ZŠ S DIVADLEM.....	68
4.2.5.1 KAM SE CHODÍ ZA KULTUROU.....	69
4.2.5.2 PRÁCE S DĚTMI PŘED A PO PŘEDSTAVENÍ.....	73

<u>4.3 SHRnutí PŘÍPADOVÉ STUDIE.....</u>	<u>76</u>
<u>ZÁVĚR.....</u>	<u>78</u>
<u>RESUMÉ.....</u>	<u>79</u>
<u>RĚSUMÉ.....</u>	<u>80</u>
<u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY .....</u>	<u>81</u>
<u>SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ .....</u>	<u>83</u>
<u>SEZNAM PŘÍLOH.....</u>	<u>84</u>
<u>PŘÍLOHY.....</u>	<u>85</u>

SEZNAM ZKRATEK

DAMU – Divadelní akademie múzických umění

DV – dramatická výchova

JAMU – Janáčkova akademie múzických umění

LDO – literárně-dramatický obor

MŠ – mateřská škola

OSV – osobnostní a sociální výchova

RVP ZV – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZUV – rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

ŠD – školní družina

ZŠ – základní škola

ZUŠ – základní umělecká škola

ÚVOD

Ve své diplomové práci se věnuji setkávání dětí s dramatickou výchovou (dále jen DV) a divadlem na 1. stupni vybrané základní školy (dále jen ZŠ). Toto téma jsem si zvolila proto, že z vlastní zkušenosti vím, že DV nabízí zajímavé možnosti pro práci s dětmi – efektivní metody výuky, zpestření hodin a netradiční formy práce. Jako dítě jsem navštěvovala na základní umělecké škole (dále jen ZUŠ) literárně-dramatický obor (dále jen LDO) a byla jsem členkou amatérského divadelního souboru až donedávna. Každoročně jsem se účastnila literárně-dramatických táborů a v dospělosti jsem pomáhala s jejich organizací.

Návštěvy divadel a jiných kulturních institucí považuji za stěžejní pro estetickou výchovu, nejde však jen o to představení zhlédnout, ale také s ním dále pracovat při vyučování.

Mým záměrem je představit DV a divadlo jako nedílnou součást výuky na ZŠ a napomoci boření zažitých mýtů o tom, že DV je nacvičování scének pro pobavení rodičů, a návštěva divadel důvod, proč se pěkně obléknout.

Hlavním cílem této práce je na základě propojení teoretického rámce oboru a případové studie vybrané ZŠ, která má s DV a divadlem bohaté zkušenosti, ukázat čtenáři, jak je možné využít DV a divadlo ve výuce na 1. stupni ZŠ.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy: dramatická výchova, divadlo a jejich vztah ke škole. V rámci kapitol o DV jsou představeny její formy, cíle, principy a metody. V kapitolách o divadle jsem se zaměřila pouze na divadlo pro děti v rámci programů divadel a jiných kulturních institucí, a na dětské divadlo, tzn. divadlo hrané dětmi. Pro tuto část byly shromážděny veškeré teoretické informace ze současné i tradiční literatury, která se těmito tématům věnuje.

V části praktické je pak představena zkoumaná ZŠ, její programy, ŠVP a případová studie z 1. stupně této ZŠ, založená na dlouhodobém pozorování, rozhovorech a dotazníku.

Žáci se svými pedagogy často navštěvují divadla a jiné kulturní instituce a při další výuce pak pracují s pocity ze zhlédnutých představení a prožitých programů. Cílem studie bylo zjistit, jaké vzdělání v DV mají učitelé na vybrané ZŠ, jaké formy, principy a metody DV využívají, zda naplňují očekávané výstupy, které jsou doporučené pro DV v rámci RVP ZV a jak pedagogové s dětmi reflektují zhlédnutá divadelní představení a jiné kulturní programy.

V závěru práce jsou pak shrnuty poznatky z případové studie.

Věřím, že tato práce se může stát východiskem pro rozsáhlejší srovnávací studii plzeňských základních škol a jejich využití DV, a nebo může poskytnout budoucím učitelům inspiraci, jak využít metody DV ve výuce a proč je důležité reflektovat se žáky zhlédnutá divadelní představení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA, DIVADLO A ŠKOLA

Jim Clark a jeho kolegové (2008, s. 21) zastávají názor, že drama je „*způsob vědění, který nám poskytuje možnost kriticky posoudit zaužívané úhly pohledu na svět. Pomáhá studentům s orientací ve světě.*“ Dramatickou výchovu považují „*za praktickou, bezprostřední a aktivizující metodu, která žáky a studenty zaměstnává fyzicky, intelektuálně i citově, tj. holisticky. Klíčovou vlastností divadla i dramatické výchovy je, že účastníci díky němu vystupují ze svých skutečných situací a rolí, aby na sebe vzali role jiného, imaginárního, fiktivního kontextu.*“

Dramatika a její principy pomáhají žákům rozvíjet znalosti a pochopit svět kolem nás na základě vlastních i cizích zkušeností. Umožňují vyzkoušet si jednání v různých životních situacích takzvaně „nanečisto“ a bezpečně.

V následujících kapitolách lze najít vysvětlení, proč tomu tak je a jak toho dosáhnout.

1.1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Dramatická výchova (dále jen DV) je jedním z pěti oborů estetické výchovy (spolu s literární, hudební, výtvarnou a pohybově taneční). V tomto oboru se pracuje s prostředky a postupy divadelního umění. Někdy bývá zaměňována za nacvičování scének a představení. V DV však není důležitý finální produkt, ale samotný proces.

Zatímco literární, hudební nebo výtvarná výchova mají v našem školském systému své místo, DV stále patří k nesamozřejmým předmětům. A přitom je komplexní výchovou v pravém slova smyslu (Provazník in Koťátková, 1998, s. 46).

DV souvisí úzce s dramatickým uměním, protože si z něj vypůjčuje prvky a postupy, které patří k divadlu. Pracuje s mezilidskými vztahy, se situacemi

a s přeměňováním sebe sama v něco nebo někoho jiného (Provazník in Kořátková, 1998, s. 41).

V DV se lidé učí jednáním a osobním poznáváním sociálních vztahů. Dospělý nebo dítě v tomto procesu zkoumá vztahy mezi lidmi, situace, jednání i vnitřní život reálných i imaginárních lidí. Z divadelní praxe se zde uplatňují hlavní prostředky, tj. hra v roli, fiktivnost, dramatičnost i psychosomatické disciplíny, např. technika řeči a pohybu a řada dalších postupů. Z pedagogiky čerpá edukační cíle a některé metody (řešení problémů, kritické myšlení). Čerpá ovšem i z psychologie, především z psychologie osobnosti a ze sociální psychologie (Machková, 2017 b, s. 11).

Kdybychom z definic DV odstranili slova „umělecký“, „drama“ a „divadlo“, mohli bychom získat obecnou definici systému osobnostně sociálního rozvoje. Ta slova tam však jsou právě proto, abychom si uvědomili vazbu na dramatické umění (Valenta, 2008, str. 27).

„DV buduje schopnost bohatých a hlubokých vztahů člověka ke světu: k přírodě, věcem, zvířatům a především k druhým lidem. Nejde však o statické vztahy, jednou provždy dané a tedy mrtvé, ale o utvářející se, proměňující se, vyvíjející se, tedy otevřené jak na vstupu tak na výstupu naší aktivitě – komunikaci prostřednictvím jednání.“ (Richter, 2006, s. 59)

1.1.1 FORMY DV

DV se vyskytuje ve třech formách:

- jako zájmová činnost (ZUŠ, soubory, kroužky)
- jako vyučovací předmět (povinná, nepovinná, povinně volitelná)
- jako učební metoda (ve výuce humanitních předmětů, v kombinaci s jinými předměty a metodami nebo jako DV v přípravě učitelů) (Machková, 2017 a, s. 191).

V současné době se DV v České republice vyskytuje jako mimoškolní i školní. Základním kritériem odlišení je dobrovolnost – ta mimoškolní je dobrovolná z hlediska účastníků, podílí se na ní ze zájmu a z vlastního rozhodnutí. Může být i výběrová, takže účastníci procházejí nějakým přijímacím řízením (Machková, 2018, s. 22).

Vedle zmíněných základních tří forem se stále více rozvíjejí mimovyučovací a mimoškolní vzdělávací formy dramatiky, uplatňované v některých kulturních zařízeních (muzea, galerie, knihovny, divadla) jako způsob animace nabízených kulturních poznatků, jako výchova k poučenému a zaujatému vnímání uměleckých děl, a samozřejmě i jako jistá forma propagace oné instituce (viz kapitola 1.2.2).

Specifické cíle a podobu má DV v přípravě učitelů jak ve specializovaném vysokoškolském studiu učitelství DV, tak v jiných aprobačních. (Machková, 2017 b, s. 137-138)

1.1.1.1 ZÁJMOVÁ ČINNOST

Nejdelší dobu uplatňovaná (již od 60. let 20. století) je zájmová dramatická výchova v základních uměleckých školách (dále jen ZUŠ), v souborech a kroužcích.

Rozdíl mezi souborem a kroužkem je v tom, jak soustavně, pravidelně a dlouhodobě se účastníci scházejí, příp. jestli veřejně vystupují. Pravidla pro pojmenování skupiny ale neexistují, je na vůli vedoucího, jak ji nazve. Soubory a kroužky mohou vznikat při školách všech stupňů, při domech dětí a mládeže, popř. při různých kulturních klubech či občanských sdruženích (Machková, 2017 a, s. 193).

Literárně-dramatické obory (dále jen LDO) na ZUŠ mají Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR schválený Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání (dále jen RVP ZUV) z roku 2010. Výuka je rozčleněna na přípravnou dramatickou výchovu (věk 7 let), na 1. stupeň (od 8 let, který trvá 6 let), na čtyřletý 2. stupeň základního studia pro žáky od 14 let a pro dospělé.

Na 1. stupni mají žáci možnost navštěvovat buď „oddělení dramatické a slovesné“ ve kterém se vyučuje dramatická průprava, dramatika a slovesnost, navíc dva volitelné předměty podle schopností dětí (pohyb, přednes, hudebně-hlasová a rytmická průprava, výtvarná průprava) a práce v souboru, nebo „oddělení loutkářské“ s vyučovacími předměty dramatická průprava, dramatika s loutkou a slovesnost, a také dva volitelné předměty podle schopností dětí (pohyb, přednes, technika vodění jednoduchých loutek, hudebně-hlasová a rytmická průprava, výtvarná průprava) a práce v souboru (Machková, 2017 a, s. 192).

Učiteli se stávají absolventi oboru DV na DAMU nebo JAMU. Ti jsou schopni nejen fundovaně vést aktivity žáků, ale také vyučovat dějiny divadla a dostatečně informovaně vést diskuze o zhlédnutých představeních (Machková, 2017 b, s. 140).

Jak již bylo uvedeno výše, zájmová DV má své místo mimo školu. Školní DV se však od té zájmové ve svých podmínkách příliš neliší.

1.1.1.2 DV JAKO SAMOSTATNÝ PŘEDMĚT

Školní DV je povinná pro určené žáky, bez individuálního rozhodnutí nebo výběru, volitelná bývá na základě povinné volby z určené nabídky předmětů s povinnou účastí žáků, kteří si ji zvolili. Může být zaměřená buď převážně k divadelním dovednostem, k osobnostnímu rozvoji žáků, ale může také obojí spojovat (Machková, 2017 b, s. 137-138).

Na 1. stupni ZŠ má DV jakožto předmět dobré podmínky dané věkem dětí. Vyučováním DV od 1. ročníku školní docházky se využije přirozené dětské schopnosti vstupovat bez obtíží do hry. Děti hru přijímají a snadno se nadchnou.

V 1. ročníku ZŠ se příliš neprojevují rozdíly mezi dívkami a chlapci, rozdíly se projevují spíše v tom, že děti pochází z různých poměrů. Mladší žáci se díky DV lépe adaptují na školu a třídní kolektiv. Funkce DV je tedy v tomto případě socializační. Proto se prioritou DV na 1. stupni stává osobnostní a sociální rozvoj žáků, uplatnění tvořivosti, samostatnosti myšlení, komunikace, kontaktu a kooperativnosti (Machková, 2017 b, s. 143-144).

Věkově smíšené skupiny mohou působit potíže při volbě látek a metod, a to zejména tehdy, když se vytváří nová skupina s velkým věkovým rozdílem. Výhoda však spočívá v tom, že zkušenější členové mohou začátečníkům pomoci a navazovat s nimi vztahy, mohou fungovat jako asistenti vedoucího, sami se tím účinněji učit a nést jistou míru zodpovědnosti.

Obtíže mohou působit rozdíly ve zkušenostech s DV, zejména když přibližně stejný počet členů skupiny začíná nebo má malou zkušenost, a stejný počet je pokročilých. Takovéto skupiny se vyskytují např. v LDO ZUŠ, výjimkou nejsou ani skupiny se žáky tří postupných ročníků (Machková, 2017 b, s. 51).

DV jako samostatný předmět má také jisté nároky na velikost skupiny, prostor nebo například na vybavení. Pokud jde o velikost skupiny, je nejvýhodnější počet mezi 10 a 20 členy. Menší skupiny mohou sklouznout do stereotypu kvůli nedostatečnému množství podnětů. Příliš velké skupiny zas mají tendenci k rozpadu do menších skupinek, jejich členové nevstupují s ostatními do vzájemných vztahů a pro učitele bývá těžké sledovat všechny členy a na všechny stejně intenzivně působit.

Prostor pro DV by neměl být ani příliš malý, ani příliš velký, ale nemá to být ani prostor příliš silně vyvolávající představu divadla. Nemá to být také strohý prostor, který navozuje nepříjemné asociace, neútluný nebo neakustický, např. tělocvična. Nehodí se ani klubovny nebo třídy s tradičním uspořádáním. Místnost má být vybavena kobercem, aby bylo možné si sedat a lehat na zem. Má být světlá a působit vlídně. Nic by nemělo překážet hráčům v pohybu.

Vybavením třídy by měly být židle (polštáře, sedací kostky), žíněnky, karimatky, švédské lavičky, Polikarpova stavebnice, tj. systém bedniček a podobných útvarů pro MŠ, dá se z nich tvořit nábytek, auta apod. Dají se také využít jako sedací nábytek pro menší děti), úložné prostory, někdy se používají i různé paravány a praktikábly, popř. stojanové reflektory. Ke zcela základnímu vybavení patří tamburína, Orffův instrumentář, příp. další hudební nástroj (flétna, kytara), knihovna s uměleckou literaturou, různý textil apod (Machková, 2017 b, s. 54).

Protože je DV tematicky univerzální, mohou se v ní uplatnit náměty z nejrůznějších oblastí lidské činnosti, z odborné literatury, z médií, nejvíce pak z krásné literatury a dalších uměleckých oborů. DV také může čerpat ze školní látky, stejně jako učitel ve výuce může čerpat z DV. V předmětu DV lze splnit velkou část učiva většiny průřezových témat (osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova a mediální výchova).

Na 1. stupni ZŠ je možné rozlišovat mezi DV jako samostatným předmětem a použitím dramatických metod v jiném předmětu.

1.1.1.3 DV JAKO METODA VYUČOVÁNÍ

„Ve školství se uplatňuje DV nejen v podobě samostatného předmětu, ale i jako prostředek vyučování jiným, zejména humanitním předmětům, v nichž nahrazuje tradiční verbální předávání souborů dat a popisů aktivním zkoumáním a poznáváním látky v jejích přirozených, životní praxi se blízcích podobách. Vede jak ke snadnějšímu zapamatování, tak zejména k hlubšímu pochopení látky a probouzení zájmu o ni.“ (Machková, 2017 b, s. 7)

Marušák (2008, s. 11) připomíná, že s principy a metodami DV se v případě uplatnění nových přístupů ke vzdělání a vzdělávání můžeme setkat i v jiných oblastech školního kurikula.

DV jako metoda vyučování může být využita např. ve výtvarné výchově, hudební výchově, cizích jazycích, prvouce a vlastivědě. Lze vybírat jednotlivá témata, která mají předpoklady k dramatickému ztvárnění, které se týkají konkrétního lidského jednání a chování, a nebo které lze do mezilidských vztahů a situací převést.

Například v cizích jazycích lze improvizaci využívat jako prostředek konverzace, ale také je možné dramaticky zpracovat i látky týkající se reálií a stylu života studované země. Tu a tam mohou být dramatické metody využity i v dalších předmětech, ale zpravidla jen výjimečně. Dramatické metody uplatněné ve výuce jiných předmětů mohou

existovat jako samostatné učební celky, nebo se mohou uplatňovat v kombinaci s jinými předměty a metodami (Machková, 2017 b, s. 137-138).

Na 1. stupni je pro DV přístupná v první řadě prvouka a vlastivěda, jinak řečeno tematický okruh RVP Člověk a jeho svět: Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás a Lidé a čas. V prvních dvou lze sáhnout po literárních předlohách z dětské literatury – příběhy s dětským hrdinou, pohádky, pověsti, populárně naučná literatura a různé encyklopedie pro děti. Tyto tematické okruhy ale také nabízejí látku širší, než vymezují tradiční předměty. (Machková, 2017 b, s. 43-44)

Je možné využít pouze jednotlivé hry a cvičení v několikaminutových aktivitách v rámci jednoho předmětu, ale i v blocích, které časově přesahují trvání jedné vyučovací hodiny, příp. soustředit tvořivé aktivity výtvarné, hudební, pohybové a dramatické do jednoho půldne.

Pokud má učitel možnost spojit dva nebo tři různé předměty své aprobace, mohou se rovněž uplatnit v projektové metodě vyučování.

Projektová metoda využívající dramatické prostředky

Základním principem projektového vyučování je uspořádání učiva podle přirozených souvislostí z praxe. Základem je aktivní činnost žáků a spojování poznávání s činností. Projektová metoda se s DV shoduje v tom, že se zabývají daným problémem komplexně, vymezují si téma a koncentrují látku kolem jádra. V projektech jsou většinou propojeny různé disciplíny, předměty, a jsou proto vhodné pro průřezová témata, tak jak jsou předkládána v RVP.

Výraz „projekt“ se v DV používá i v širším slova smyslu, když jde o sérii nebo blok aktivit spojených společným námětem, tématem, příběhem či osvojováním určité dovednosti.

Další význam tohoto termínu se uplatňuje u aktivit, které jsou připraveny mimo skupinu cizími pedagogy a jsou nabízeny školám a třídám jako doplněk vyučování, nebo

jako aktivity v rámci dílen mimo školskou soustavu. Takovou službu školám nabízejí tzv. dramacentra sdružená v Asociaci dramacenter ČR (Machková, 2017 b, s. 85-86).

Způsob zadání úkolu

Způsob zadání úkolu v rámci jakékoli hodiny je velmi důležitý. Učitel během přípravy uvažuje o tom, jakým způsobem zadá zvolený obsah. Rozdíly v zadání mohou podstatně ovlivnit průběh a tedy i účinek té které užití metody, hry, cvičení, typu improvizace.

Učitel může říci: „Vytvořte loď (plachetnici), imaginárně, zástupně – ze svých těl, ze židlí,“ nebo „Představte si, že jste na lodi – jak to tam vypadá, zařídte ji, chovejte se jako na lodi, za těch či oněch okolností.“ Nebo může vstoupit do role námořního kapitána a říci: „Jste lodě (plachetnice, motorový člun, kánoe, veslice, parníky...)“. Každá z těchto instrukcí vede k poněkud odlišné aktivitě.

„Vytvořte“ ... je pokyn k budování, stavění, při kterém se žáci mohou domlouvat na řešení, zatímco formulace „Představte si“ je pokyn k individuální duševní aktivitě, na kterou teprve navazuje kontakt s ostatními. žáci nejsou loděmi. Učitel v roli kapitána nebo oznámení „Jste lodě“ uvádějí hráče přímo do hry, do aktivity, v níž spontánně a přirozeně reagují jeden na druhého – plují, vyhýbají se překážkám, zdraví se...)

Nejčastějšími formami verbálního vedení jsou instrukce, otázka, dialog, diskuze, boční vedení, prezentace textů a vyprávění. Většina z těchto forem je ve škole hojně využívána. Může se zdát, že není třeba se na jejich používání jakkoli připravovat, ale většinou přípravu vyžadují a zkvalitňují se až v průběhu praxe (Machková, 2017 b, s. 92-93).

Školní drama

Školní drama je typ dramatické práce, při které vzniká příběh procesem hraní. Jeho základem je předběžný plán učitele, ale příběh se dotváří aktivitou účastníků v průběhu dramatické hry (Ulrychová, 2007, s. 10). Tento typ práce bývá různými autory různě

pojmenován, mluví např. o dramatu příběhovém, tematickém, strukturovaném, konvencionálním, procesuálním, rolovém, školním nebo třídním. Každý řečený přívlastek označuje trochu jiný přístup.

Pro tuto diplomovou práci je důležitý typ „školní drama“, jehož název vysvětluje, že jde o drama vznikající ve školním prostředí, využívané v běžné výuce. Tento typ je zaměřený na zkoumání životně důležitých obsahů, rozvoj kritického a konstruktivní myšlení, získávání informací a řešení problémů (Ulrychová, 2007, s. 12-13). Bude dále proto tak nazýván.

Valenta (2008, s. 29) ve své knize cituje G. Boltona (1992): *„Rozdíl mezi divadelním představením a školním dramatem je v tom, že v divadle se dělá proto, aby to hnulo s divákem, zatímco ve školním dramatu proto, aby to hnulo s účastníkem. Kořeny jsou však tytéž; prvky divadelního umění.“*

Školní drama je založené na systému uspořádaných kroků, které plánuje a připravuje učitel. Základem pro stanovení kroků jsou témata, výběr dějového rámce, konkrétních postav, situací a jednání, jejichž prostřednictvím se téma bude řešit. Každý krok se uzavírá reflexí.

Pro výstavbu děje je zásadní volba a následnost témat. Metody a techniky jsou voleny tak, aby co nejpřesněji odpovídaly záměru a byly způsobilé téma osvětlit a prohloubit.

Nejdůležitějším prvkem je přitom vnitřní aktivita, která vychází ze hry v roli. Žáci se aktivně seznamují s fiktivními situacemi a postavami, zkoumají je na základě vlastní zkušenosti i vědomostí.

Podněty k vyvolání zájmu o téma a zdrojem informací o něm, mohou být *„historické i jiné dokumenty a prameny, kroniky, legendy, pověsti, publikace vědecké i populárně naučné, encyklopedie, krásná literatura, próza i poezie, pohádky, mytologie, fotografie osob, míst a budov či jejich částí, obrazy, filmy nebo videozáznamy dokumentární i hrané, výstřižky z novin a časopisů, předměty, povídky a romány, báseň*

nebo text písně, zvukový záznam, statistický údaj“. Mohou ale jimi být i původní náměty, jejichž autorem je vedoucí (Machková, 2017 b, s. 78-84).

Veřejné vystupování divadelní nebo divadelního typu do DV patří jako jedna z jeho součástí a jedna z možností naplnění pedagogických cílů. *„Od divadelního představení, jehož účelem je komunikace s diváky, se produkt DV liší tím, že má jinou hierarchii prvků, jinou strukturu a jinou identitu. Metody a techniky, žánry, druhy, způsoby vytváření inscenace mohou být stejné.“* (Machková, 2017 b, s. 50-51)

1.1.1.4 DV V PŘÍPRAVĚ UČITELŮ

Obecným cílem předmětu je rozvoj osobnosti a osvojení prosociálního chování studentů a jejich umělecký rozvoj prostřednictvím dramatu a divadla. Studenti se s DV setkávají na SŠ a VŠ. Existuje také jako rozšiřující forma studia doplňující původní aprobaci, v rámci dálkově organizovaných kurzů, seminářů a dílen. Může se uplatnit ve středoškolské i vysokoškolské přípravě herců a dalších divadelních umělců. DV je zařazena i v učebním plánu některých vyšších odborných škol pedagogického zaměření.

Na některých pedagogických fakultách je DV zavedena ve studiu učitelství 1. stupně ZŠ, v bakalářském studiu předškolní výchovy, popř. v oboru speciální pedagogika (Machková, 2017 b, s. 149-151).

V současné době pedagogické fakulty, JAMU ani DAMU nenabízejí dálkové studium DV.

Učitel DV

„Učitel DV se neobejde bez určitého množství znalostí, v první řadě z pedagogiky a psychologie. Potřebuje rozumět věkovým zvláštnostem dětí, orientovat se v psychologii osobnosti a v psychologii sociální; musí znát tendence současné pedagogiky, ale také chápat, co je drama a dramatičnost, divadlo a divadelnost. Neobejde se ani bez myšlení, bez zkoumání a bez řešení problémů, přes řešení stále nových a nových variant lekcí,

metod, námětů, témat, až k řešení otázek, které nastoluje látka, s níž se pracuje.“
(Machková, 2017 b, s. 8)

Láska k dětem je pro učitelství DV velmi důležitá, dokonce nezbytná. Sama o sobě však nestačí. Učitel DV má mít vlastnosti jako jsou *„empatie, komunikativnost, vstřícnost, pochopení pro ostatní, trpělivost, otevřenost, schopnost pracovat v kolektivu a nadchnout, nadhled a zodpovědnost, tolerance, demokratické jednání, umění jednat s lidmi, ochota dát prostor dětem, kreativita, hravost, konstruktivní myšlení a autentičnost“*.

Učitelem DV má být osobnost s výraznou emocionální inteligencí. Stává se průvodcem dětí, nepoučuje, ani neusnadňuje dětem cestu k učení. S tím souvisejí i další schopnosti, jako je *„chut' měnit, co je zastaralé a neúčinné, energie, nápady, schopnost dívat se na lidi a věci z více úhlů pohledu, schopnost improvizovat a diskutovat“*.

Samozřejmě má mít i divadelní a pedagogicko-psychologické znalosti, být muzikální, hrát na nějaký hudební nástroj, být výtvarně tvořivý, mít rád literaturu, mít vůli, touhu objevovat a schopnost umět si vše vyzkoušet na sobě a umět se rozhodovat (Machková, 2018, s. 12).

1.1.2 CÍLE DV

Machková (2017 b, s. 34) říká, že pedagogický cíl formuluje, čeho chce učitel dosáhnout svou pedagogickou činností, jaké změny chce v chování, jednání, schopnostech, dovednostech či vědomostech žáků vyvolat. Formulace cíle následně vede ke zpětné vazbě, učitel si uvědomí, zda skutečně proběhlo to, co zamýšlel. Dále (2017 b, s. 61) nabádá, aby cíle byly stanoveny tak, aby bylo možné je naplnit v rámci daného časového období, což znamená je konkretizovat, nenechávat je obecné, ale uvést, kterou součást nebo podobu a v jakém rozsahu je možné si za daných podmínek osvojit.

Šafránková (2019, s. 55) navíc ve své Pedagogice uvádí, že pro efektivitu výchovy a účinnost cíle ve výchově je důležité, *„aby obsahoval požadovanou změnu osobnosti, podmínky a prostředky, kterými je možné změny dosáhnout.“* Cíl má mít také

„*kontrolovatelné výstupy*“, má být „*konzistentní, reálně splnitelný*“ a má „*podněcovat k rozvoji*.“

Valenta (2008, str. 29) ve své knize uvádí, že cíl DV je pedagogický dokonce i když je umělecký, i tehdy, vede-li DV k představení, protože jde především o rozvoj toho, kdo hraje.

V DV se stanovují zpravidla tři typy cílů – dramatické cíle, sociální rozvoj a osobnostní rozvoj.

Dramatické cíle se týkají divadelního umění, dramatického jednání, přirozené improvizace, pohybu, vnímání rytmu, rozvoje schopnosti verbální a neverbální komunikace.

V rovině sociálního rozvoje se pracuje zejména na schopnosti tolerance a empatie, vcítění se pomocí hry v roli, naslouchání druhým, poznávání jednotlivců, skupiny a vztahů v ní, spolupráci a kooperaci.

Osobnostní rozvoj je založen na rozvoji psychických funkcí (např. pozornost, vnímání, obrazotvornost, fantazie, tvořivost, zvládnání a vyjadřování emocí), umožňuje vyjádřit se prostřednictvím umění, osvojit si nezávislé myšlení a vyjadřování vlastních myšlenek, naučit se řešit problémy.

Cíle osobnostní a sociální lze spojit do jedné skupiny cílů osobnostně sociálních. Při využití DV jako metody výuky v jiných předmětech také pedagog stanovuje cíle vzdělávací, zaměřené na získávání poznatků jak o životě a světě obecně, tak z jednotlivých vyučovacích předmětů (Machková, 2017 a, s.34-36).

K naplnění cílů slouží principy, metody a techniky DV, které jsou shrnuty v kapitole 1.1.3, 1.1.4 a 1.1.5.

1.1.3 PRINCIPY DV

DV respektuje individualitu dítěte, klade ho do středu procesu. Žáci na základě svých zkušeností získávají zkušenosti nové. Záměrné spojení činností s emocionálními rovinami vnímání, s prožitkem, s hrou, pomáhají žákům najít nejen významy, ale také smysl. To, co zažili, viděli, četli, vytvořili, poznali, je zasáhlo (Marušák, 2008, s. 9-10).

Základní principy DV, z nichž lze odvozovat praktické postupy, jsou dvojího druhu: první skupinu principů má DV společnou s dalšími předměty a obory vzdělávání i s řadou pedagogických směrů a systémů, druhé pak jsou specifické právě pro DV a tvoří její identitu.

1.1.3.1 PRVNÍ SKUPINA

Do první skupiny principů patří výchova zkušeností, prožíváním, hra, tvořivost a partnerství.

Zkušenost

Zkušenost představuje vše, s čím jedinec doposud přišel do styku. Zkušenosti postupně vytvářejí vzájemné vztahy, a díky tomu vytvářejí základ pro osobní postoje.

Zkušenost znamená účast a aktivitu. Jejich zaznamenání v paměti se stává trvalou součástí myšlení a cítění. Na jejím základě se pak posuzuje a zpracovává další zkušenost. Odtud jsou odvozeny systémy činnostního učení, které nestaví na verbálním předávání hotových poznatků, ale na osobním zkoušení činností, na docházení k vlastním závěrům. Osvojení a zapamatování poznatků je při činnostním učení podstatně pevnější než zapamatování látky verbálně předávané a mechanicky naučené.

Prožitek

Prožitky mají dospělí i děti, pojí se k běžným, banálním situacím. Prožitek patří k principům DV proto, že k proměně osobnosti žáka dochází při vstupu do role ve fiktivní situaci prožitím, a tedy i poznáním světa druhých „zevnitř“ (Machková, 2017 a, str. 11-12).

Kotátková (1998, s. 36) definuje prožívání jako „stav pocitů nalézajících a objevujících vnitřní citové intuice. Prožitek lze obtížně vyjádřit, sdělit a pozorovat, právě pro svou vnitřní individualitu.“ Vzniká navenek verbalizováním, řečí výrazu a těla.

Prožitkové učení je osobně významné pro toho, kdo se ho účastní. Na tomto učení se podílí celá osobnost, její složka rozumová i citová. Aktivní účast a iniciativa jedince ovlivňuje vytváření jeho hodnot, postojů, chování a jednání. Učení prožitkem vede k sebehodnocení a sebeřízení.

Hra

„Hra je svobodná a dobrovolná činnost, která se uplatňuje po celý život člověka, byť v různých životních obdobích v různé intenzitě a podobě. Pro školáka je velmi důležitá, ale věkem ustupuje záměrnému a vědomému učení. Hrou rozumíme velmi pestrou škálu činností, od třepání chrastítkem, houpání, stavění stavebnic, hraní lidových her s pravidly až po světová mistrovství a olympiády, ale i mariáše, hrací automaty a rulety,“ (Machková, 2017 b, str. 13).

Machková (2017 a, str. 17) dále říká, že nezastupitelným námětem hry je pro děti pohádka. Skrze hru můžeme nejlépe ovlivnit vnitřní svět dítěte a jeho psychiku. Hra pomáhá zvládat problémy a vnější tlaky, oslabit špatné prožitky opakovaním.

Loutkář Josef Brůček, sledující dlouhá léta i dětské divadelní aktivity a vývoj oboru DV, uvádí, že jedna z nejužitečnějších činností člověka na tomto vrtkavém světě je hraní si (Divadlo pro děti, 2019, str. 3).

Tvořivost

Tvořivostí nebo kreativitou nazýváme schopnost a činnost. Uplatňuje se v umění i ve vědě, v technice, v praktických činnostech, v sociálních vztazích.

Rozeznáváme čtyři typy kreativity:

- expresivní (Základní úroveň, se kterou se setkáváme u dětí i dospělých v běžných činnostech. S tímto typem pracujeme v DV. Je spontánní, nevyžaduje speciální kvalifikaci.)
- invenční (Schopnost ze známých poznatků vytvářet nové kombinace. Je záměrná a bývá základem inscenační práce vedoucích a učitelů.)
- inovační (Hluboké porozumění problematice, významná umělecká a vědecká tvorba. Má význam pro široký okruh lidí, je nová vzhledem k vývoji daného oboru. V DV se objevuje zřídka.)
- emergetivní (Vyskytuje se výjimečně, tvorba s dosahem pro celé lidstvo, díla géníů.) (Machková, 2017 a, s. 19)

Partnerství

Partnerství, spojené s kooperací, komunikací, empatií a tolerancí, je princip, který se týká atmosféry, v níž DV probíhá, tak také jejích obsahových složek.

Základem partnerství je přijetí člověka, jaký je. Učitel vytvářející atmosféru partnerství a tolerance chápe a dává zřetelně najevo, že každý má svá pozitiva (Machková, 2017 a, s. 20-21).

1.1.3.2 DRUHÁ SKUPINA

Do druhé skupiny řadíme psychosomatickou jednotu člověka, hru v roli, zkoumání a experimentaci s ním a improvizaci.

Psychosomatická jednotka

Psychosomatická jednotka (jednota těla a duše) souvisí s tím, že herec tvoří sám celou svou osobou. Základem jsou pravdivé emoce a vnitřní zaujetí, které se projevuje navenek v hercově výrazu.

Vstup do role

Vstup do role je jednání ve fiktivní skutečnosti, symbolická hra založená na mezilidských vztazích, charakterech a jednání. Hra v roli je základním mechanismem DV.

Zkoumání a experimentace

Aby hra v roli poskytla žákům poznání, je třeba zkoumat a experimentovat. Nestačí zvolené téma, postavu či situaci zahrát jednou a jen jedním způsobem, ale je třeba se k nim vracet a zkoumat, jaké různé možnosti řešení nabízí.

Improvizace

Tento princip prostupuje všechny části DV. Umět improvizovat, tzn. jednat bez přípravy a bez textu, je důležité pro život, protože v životě musíme neustále improvizovat (Machková, 2017 a, s. 23-25).

Některé zmíněné principy jsou v další kapitole uvedeny jako metody nebo techniky DV. Důvodem je, že metody a techniky se od principů odvíjejí.

1.1.4 METODY DV

Metody DV vtahují do procesu celou žákovu osobnost, umožňují tvořit, zažít, prožít, reflektovat v různých rovinách tvorby a sdílení. Kvalita procesu je dána nalezením významů, faktů a skutečností, ale i samotným procesem – kvalitou hledání těchto zkušeností, kvalitou jejich hodnoty a smyslu, kvalitou i mírou seberozvoje, kvalitou sociálního rozměru tohoto procesu (Marušák, 2008, s. 14-15).

Pojmem „metoda“ lze podle Valenty (2008, str. 31) označit:

- *„celý systém DV,*
- *základní koncepční princip, na němž je DV založená,*
- *soubor nebo skupinu dílčích postupů DV v rámci „hry v roli“,*
- *konkrétní postup, z něž vyplývá v praxi konkrétní činnost učitele a žáka“.*

Metoda ve výchově a vzdělávání znamená detailní systém činností učitele a žáků, který vede k naplnění edukačních cílů. Nejstarší učební metodou je napodobování činností dospělých a na základě toho nácvik pracovních a pohybových dovedností.

Metoda je svázána s obsahem i cílem a z nich vychází. Učitel volí metodu podle řady kritérií a zvažuje, zda je vybraná metoda vhodná pro naplnění edukačních cílů, zda odpovídá zvolenému obsahu, formě vyučování a prostředkům, které má k dispozici (Machková, 2017 b, s. 69).

Marušák (2008, s. 19) upozorňuje, že metody DV nemusí být vhodné pro prozkoumávání všech obsahů, např. v matematice nebo přírodovědě. Samozřejmě mohou obohatit výuku vnesením příběhu, rolou hrou nebo fyzickým modelováním určitého jevu, mají výraznou motivační roli. Největší potenciál však metody DV mají v obsazích spojených s lidským světem, ději, vztahy a hodnotami.

Metodami DV jsou hra v roli, improvizace, pohyb a pantomima, hry a cvičení.

1.1.4.1 HRA V ROLI

Valenta (2008, str. 34) ve své knize "Metody a techniky DV" říká, že „*hraní rolí je výchovná a vzdělávací metoda, která vede k plnění osobnostně rozvojových i věcně vzdělávacích cílů prostřednictvím navození a přípravy, rozehrání a reflexe fiktivní situace s výchovně hodnotným obsahem*“.

Machková (2017 b, s. 11-12) uvádí, že vstup do role je jednání založené na mezilidských vztazích a charakterech. Důležitým principem je fikce, fiktivní situace, která dává hráčům pocit bezpečí. V dramatické hře mají žáci totiž možnost jednat tak, jak by nikdy nejednali, protože se toho neodvažují, nebo že takové jednání podle nich není správné.

Dramatický charakter hry pak určuje napětí z očekávání, které přináší zadávání tématu, používání fantazie při tvoření nové reality, možnost podílet se na plánování hry a vytváření ústředního dramatického motivu (Kořátková, 1998, s. 34).

Tři stupně hry v roli jsou následující:

Rovina simulace. Simulace je mezní typ rolového hraní, kdy žák hraje roli sebe samého, nebo sebe samého v určité své životní/sociální roli v rámci fiktivní situace.

Rovina alterace. Je to typ rolového hraní, v jehož rámci na sebe žák bere nějakou jinou roli ve smyslu ne „já jakoby“, ale ve smyslu „já, když jako žák hraji...“. Důležitý je postoj a motiv postavy. Žák hraje činnosti a komunikuje s ostatními postavami hry, hraje určité vlastnosti postavy či její stavy.

Rovina charakterizace. Na této úrovni rolové hry se aktér noří hlouběji do vnitřních motivací postojů postavy, hledá její psychické charakteristiky. Zkoumá a vytváří její vnitřní život, což se pak samozřejmě projevuje v prožitku a ve vnějších projevech postavy (Valenta, 2008, s. 34-37).

1.1.4.2 IMPROVIZACE

Improvizace (umění jednat bez přípravy) má tři základní roviny:

- improvizace v pravém slova smyslu jako okamžitá reakce na fiktivní situaci,
- hra spatra, tj. hra bez textu na základě předběžné domluvy nebo přípravy,
- vypilovaná improvizace jako výsledek delšího procesu práce na zvoleném tématu (Machková, 2017 b, s. 67).

1.1.4.3 POHYB A PANTOMIMA

Machková (2018, s. 71) definuje pantomimu jako pohybový projev, při němž člověk s použitím celé psychosomatiky s výjimkou řeči vstupuje do role. Je to dramatická hra beze slov, bez dialogu. Pohyb a pantomima běžných činností mají být podle Machkové (2017 a, s. 100) zařazeny na začátku práce v hodinách DV, protože jsou vývojově starší než řeč.

Formy pohybu a pantomimy jsou následující:

- simultánní pohyb a pantomima – všichni žáci hrají na stejný námět, ale dle své vlastní představy, ve stejný čas, na stejném místě a bez vzájemného kontaktu,
- pantomima v roli – charakterizace
  - všichni mohou hrát stejnou postavu,
  - každý jedná za jím zvolenou postavu, která se může v dané situaci vyskytovat,
  - souhra dvojic či malých skupin, které vytvářejí krátké etudy,
- narativní pantomima – učitel čte příběh a žáci simultánně s ním provádějí činnosti, o kterých hovoří,

- pantomimicky sehraný příběh – souvisle sehraný příběh bez dialogů,
- speciální druhy pantomim (techniky) – zpomalená nebo zrychlená pantomima, prozkoumávání nebo vytváření prostředí (Machková, 2018, s. 71-73).

1.1.4.4 HRY A CVIČENÍ

„Dramatická cvičení a hry jsou vždy motivovány představou a zapojeny do kontextu okolností a situací a většinou obsahují náznaky či prvky rolí. Hry a cvičení mají v DV funkci průpravnou. Mohou v celkovém plánu práce předcházet složitějším, náročnějším a tematicky zaměřeným typům práce (např. při přípravě divadelní inscenace).“ (Machková, 2017 b, s. 70)

Hry a cvičení lze použít ovšem i mimo systematickou DV, zejména v MŠ a na 1. stupni ZŠ. Hry a cvičení mohou obohatit výchovu a vyučování a přispět tak k bohatšímu rozvoji osobnosti dětí (Machková, 2017 b, s. 71).

Hra

„Hra v DV je hlavně a zásadně "hrou jako", "hrou na", přičemž základním materiálem herního zobrazování je sám člověk. Základem hry v DV je přijetí fikce, základním metodickým aparátem potom různé typy rolových her uplatněných v různě strukturovaných námětových hrách, které mohou být dramatické i nedramatické.“ (Marušák, 2008, s. 10)

Hry mívají delší trvání než cvičení. Mezi cvičeními a hrami lze těžko stanovit zcela přesnou hranici, ale ve většině případů je rozdíl jasný a patrný.

Cvičení

Pojem „cvičení“ vyjadřuje jasnou a přesnou rozpracovanost kroků a postupů. Cvičení se nevztahuje k tématu, ale k osobě hráče, žáka. Volba „role“ v cvičení často závisí na věku žáků.

Typickým znakem cvičení je krátkodobost. Má pravidla, která se v jeho průběhu nemění, jsou jasná, srozumitelná, přehledná. Cíl cvičení je srozumitelný jak hráčům, tak event. pozorovatelům (Machková, 2017 b, s. 69-70).

1.1.5 TECHNIKY DV

Valenta (2008, s. 38-39) vysvětluje pojem „technika“ jako „*způsob osvojování učiva či provádění jiných úkonů ve vztahu k učivu*“. Vymezení pojmu „technika“ a pojmu „metoda“ se může jevit prakticky totožné.

Technika je však typem metody, i když je možné najít její specifikum. Technika může být oproti metodě limitovaná co do šíře záběru, tzn. že se technikou naplňuje jen jeden konkrétní cíl či prvek učiva. Od metody ji také můžeme rozpoznat její přesnou rozpracovaností, strukturou a jistou mechanicitou.

Obecně můžeme tedy chápat techniku jako postup dílčí činnosti a jako pojem podřízený pojmu metoda.

1.1.6 DĚLENÍ METOD A TECHNIK PODLE J. VALENTY

Josef Valenta (2008, s. 80-157) dělí metody a techniky do 5 základních skupin:

Metodu (ú)plné hry popisuje tak, že se jí člověk účastní celou svou osobností, pohybem i řečí, člověk se snaží pravdivě zrcadlit nějakou skutečnost.

Metody pantomimicko-pohybové jsou takové, při kterých se člověk vyjadřuje jen pomocí pohybu, gest a mimikou, např. narativní pantomima, úplná pantomima, pohybová cvičení, atd.

Mezi metody verbálně-zvukové, v nichž se uplatňuje ryze lidský způsob komunikace, řadí Valenta např. brainstorming, čtení, zpěv a hudební expresi, atd.

Metody graficko-písemné, ve kterých se člověk angažuje svým výtvořem, jsou např. dopisy, líčení, myšlenkové mapy, atd.

Mezi **metody materiálově-věcné**, ve kterých dominuje manipulace s objekty, zmiňuje Valenta např. práci s kostýmem, loutkou, se světlem a stínem, atd.

1.2 DIVADLO

Vysvětlení samotného termínu „divadlo“ by vydalo na několik stran textu. Pro potřebu této práce postačí jednoduchá definice Zdeňka Hořínka (2012, s. 145): *„Divadlo je činnost, při níž herci předvádějí na jevišti fiktivní lidské osudy nebo děje pro diváky v hledišti.“* Živého herce může nahradit neživý herec – loutka, předmět, stín. Lidské osudy mohou být projektovány do fantastického světa ožvlýchlých věcí, polidštěných zvířat nebo jiných tvorů. Divadlo existuje tady a teď pouze pro herce a diváky.

V následujících podkapitolách však není rozpracované téma hereckých osobností a kamenných divadel, ale stále se točí kolem vzdělávání.

1.2.1 DĚTSKÉ DIVADLO

V dětském divadle platí stejné základní principy a metody jako v každé jiné DV, protože je její součástí.

Běžně se užívá termín „dětské divadlo“ nebo „divadlo hrané dětmi“. Důležitými kritérii při tvorbě dětského divadelního představení jsou věk a zkušenost celé skupiny. Jde o to, aby všichni členové byli dostatečně zralí a měli potřebné dovednosti. Dítě se může chtít jen předvádět nebo se naopak ostýchá a to ho zbavuje přirozeného projevu a jednání.

Dalším kritériem je také dostatek času na přípravu představení. Potřeba času se odvíjí od počtu členů, plánovaného rozsahu inscenace a závisí i na ročním období. Vedoucí také potřebuje svůj čas na přípravu, než s dětmi začne na inscenaci pracovat. Pokud má mít inscenace smysl pro aktivně zúčastněné i pro diváky, je třeba na ní pracovat celé měsíce, příprava náročnějšího představení však může trvat rok či dva.

Při prvním vystoupení je lepší předstoupit před publikum na skupinu osobně vázané, které může dětem dodat sebedůvěru, např. rodiče a přátelé. Čím déle však skupina společně pracuje, tím víc se může jejich publikum rozrůstat, aby nedošlo ke stagnaci.

Přínosem veřejného vystupování je, že vede k dokončování započaté práce, k odpovědnosti za práci před veřejností, k ochotě, schopnosti a potřebě sdělovat druhým.

S tím souvisí i schopnost vystupovat bez ostychu a podílet se na kulturním životě školy či města.

S dětmi se může představení i jen nacvičit. Naučené představení, ve kterém má režisér/pedagog svůj plán a děti se do procesu tvorby nezapojují, je pak pro diváka nepřirozené, působí vyumělkovaně. Dětem taková práce nic nepřináší, i když je může bavit (Machková, 2017 b, s. 117-120).

1.2.2 DIVADLO VE VÝCHOVĚ

Vedle divadla pro děti, profesionálního i amatérského divadla, dramatických pořadů v televizi a filmu, existují formy divadla ve výchově, participačního a vzdělávacího. Jde o divadlo, které spojuje některé principy DV s divadlem pro děti a mládež.

Anglický termín „Theatre in Education“ (zkratka T.I.E.) můžeme přeložit jako „divadlo ve výchově“, ale také jako „divadlo ve vzdělávání“. V Čechách mívá dvě formy:

První z nich prezentuje buď určitou část školní látky, nebo vychází z literární předlohy či jinak zpracovaného námětu. Představení je spojeno s aktivitami dětí v publiku, buď začleněním dětí do situací na jevišti nebo aktivitami následujícími po představení. Při nich mohou děti pod vedením herců posouvat děj nebo diskutovat o tématu vázaném na inscenaci.

Druhou formou je divadlo fórum. Téma nastolí herci, kteří zahrají svou verzi řešení problémů. Obecenstvo pak má vstupem hledat svou verzi řešení problémů. Vedoucím aktivit je přitom postava Jokera, který je schopen zastat úkoly těch druhých a nahradit je. Prioritou inscenace divadla fóra je kritické myšlení ve vztahu k aktuálním problémům (Machková, 2017 b, s. 136-137).

Divadlo pro děti

Divadlo pro děti je divadlo pro dětského diváka, hrané dospělými nebo dětmi.

„Divadlo má bezpochyby mnohočetný význam pro formování lidské osobnosti – rozvíjí psychické funkce dítěte. Díky neopakovatelnosti divadelního zážitku se dítě učí pozornosti, soustředění, naslouchání. Dítě se učí nejen dívat, ale i vidět. Nejen poslouchat, ale i slyšet. Divadlo také vede ke sdílení zážitků. Na základě dramatických příběhů se děti učí rozlišovat dobro a zlo, a mohou vidět, jaké důsledky přináší počínání postav příběhu,“ (Váňová, 2017, s. 23-24).

Úplně nejčastěji se školkám a školám nabízí skupiny, které žijí jen z toho, co si vydělají. Jejich kvalita je různá. Některé soubory tvoří v současnosti špičku našeho divadelnictví pro děti. Jsou tu také amatérské skupiny, jejichž úroveň je chabá, ale existují tu také soubory, jimž většina profesionálních divadel může jen závidět (Richter, 2006, s. 56).

Dětský divák

„Dětem se to nelíbí. Děti to mu nerozumí. Děti potřebují živé barvy a veselé divadlo. Děti mají rády bohatou výpravu. Děti chtějí nejméně tříčtvrtěhodinové představení,“ říkají někdy paní učitelky. Děti ale přece vnímají divadlo jinak než paní učitelka. Nemají její zkušenosti a znalosti, ale právě proto nemají s přijímáním netradiční podoby divadla takové potíže.

Dobré divadlo pro děti je jen to, které „vydrží“ i dospělí. Děti chtějí poznat a pochopit to, co je vzrušující na tomto našem společném světě. Málo toho víme o dětském vnímání, ale o to víc za děti mluvíme. S výzkumem dětského diváka bývá problém, ale my se stejně stále děti ptáme, jak se jim to či ono představení líbilo.

Jakými diváky budou děti, můžeme poznat většinou už před představením podle paní učitelky nebo pana učitele. Ty děti, které musí už dvacet minut před začátkem sedět a být zticha, budou pasivní a brzy unavené. Ty, jejichž paní učitelku slyšíte křičet už

zvenku, se při první příležitosti utrhnou ze řetězu, aby si odreagovaly všechno nahromaděné „ticho“ a jejich řev zastaví až další výkřik paní učitelky nebo její zapískání na píšťalku. Avšak ty, se kterými si paní učitelka vlídně hraje, vnímá je a naslouchá jim, se budou smát tam, kde bude něco směšného, budou zticha, kde bude něco napínavého, a budou křičet, když uvidí, jak se ke Kašpárkovi blíží zezadu saň (Richter, 2006, s. 63-69).

Kulturní instituce

Muzea a galerie v rámci animační činnosti a propagace svých výstav využívají dramatické metody v nabídce projektů a dílen, které bývají určeny především školám, resp. jednotlivým třídám, které po předchozí domluvě přicházejí na určenou aktivitu, jejíž obsah je vázán na výstavu a téma expozice.

Další institucí, která využívá dramatické metody ve prospěch své hlavní činnosti, jsou knihovny, které si kromě svého vlastního programu týkajícího se literatury zvou do svých prostor různé divadelní skupiny, které přijíždějí se svými vzdělávacími pořady pro školy. Knihovny však také pořádají přednášky, dílny nebo koncerty.

Divadla uplatňují dramatické metody v práci s dětmi dvojím způsobem. První z nich jsou studia nebo kurzy nabízející výuku divadelních dovedností, příp. vlastní inscenační činnost. Druhou formou je především výchova diváka, jejímž základem je prezentace představení, doprovázená aktivitami k uváděné hře nebo k seznámení s autorem. Aktivity probíhají jak před představením, tak po něm, zejména diskuzí nad zhlédnutou inscenací. (Machková, 2017 b, s. 148-149)

Některé z těchto institucí se této činnosti věnují systematicky, některé náhodně či příležitostně. Pro děti jsou tyto programy příznivé proto, že jsou založeny na prožitku, výuka probíhá v jiném prostředí, třídní kolektivy získají nové a neobvyklé zkušenosti, společné sdílení, látka ožívá dětem před očima a teoretické pojmy pro ně získávají konkrétní obrysy. Mohou doplnit výklad učitele nebo děti připravit na určité téma, které se chystá učitel při výuce otevírat. Děti se učí dělat si vlastní názor a argumentovat.

Dramacentra

Těžiště práce dramacenter je v nabídce programů pro školy, ale kromě toho organizují i dramatické kroužky a různé kurzy – pro mládež i pro dospělé, pro učitele, ale také divadelní představení určená dětem a mládeži.

Programy a projekty pro školy mohou být zaměřené na určitou věkovou skupinu nebo ročník, ale v zásadě je jejich společným rysem zpracovávání takové látky, jejíž podstatou jsou mezilidské vztahy. Žáci se stávají aktivními účastníky a skrze vlastní zkušenost a prožitky poznávají učební látku, řešení závažného problému nebo témata, která s výukou úzce souvisejí (Machková, 2018, s. 29-30).

1.3 DRAMATICKÁ VÝCHOVA NA 1. STUPNI ZŠ V RVP ZV

Přestože (jak je psáno v kapitole 1.1) je DV jedním z pěti oborů estetické výchovy, není povinnou součástí základního vzdělávání. Tou jsou pouze výchovy hudební a výtvarná. V RVP ZV je DV zařazena mezi doplňující vzdělávací obory. Tak je možné ji využít jako povinný či volitelný vzdělávací obsah. Uvedené očekávané výstupy tedy nejsou závazné.

1.3.1 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY V 1. OBDOBÍ

Žák na konci 3. ročníku

- *„zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých,*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná,*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání,*
- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních,*
- *reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového).“*

1.3.2 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY VE 2. OBDOBÍ

Žák na konci 5. ročníku

- *„propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy,*
- *pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat,*
- *rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav,*
- *pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků,*
- *prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků,*
- *reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy,“ (RVP ZV, 2017, s.113-114).*

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části diplomové práce je představit případovou studii ZŠ, která vědomě využívá DV ve výuce. Předmětem zkoumání je také vzdělání pedagogů v DV, jaké formy, principy a metody DV využívají, zda naplňují očekávané výstupy, které jsou doporučené pro DV v rámci RVP ZV, a jak ve škole reflektují zhlédnutá divadelní představení a jiné kulturní programy. Tato práce chce ukázat čtenáři, jak je možné využít DV a divadlo ve výuce na 1. stupni ZŠ.

Na 1. stupni dlouhodobě monitoruji využití různých forem DV, zejména však metod DV ve výuce na této ZŠ. Současná situace kvůli pandemii onemocnění covid-19 nepřeje kontaktnímu vyučování, proto využiji pozorování z předchozích let a v prvních měsících roku 2021 budu reflektovat rozhovory a výsledky dotazníku.

3 METODOLOGIE

Teoretická část práce je zpracována na základě studia odborné literatury v českém jazyce. Obsah kapitol a jejich řazení se vztahuje k praktické části.

Východiskem pro hledání vhodné strategie zpracování výzkumu byly publikace Jana Hendla *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace* z roku 2016 a *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* Romana Švaříčka, Kláry Šedřové a kol. Vzhledem k dlouhodobosti monitorování práce učitelů na 1. stupni vybrané ZŠ, jsem do praktické části práce pro zpracování výzkumu zvolila jeho kvalitativní techniky. Případová studie je založena na metodách pozorování, dotazníku a rozhovoru v letech 2015-2021, na zkoumání ŠVP ZŠ i školní družiny a výročních zpráv školy. Zpráva o případové studii sumarizuje informace o škole, o pedagogickém sboru (včetně vedení, asistentek pedagoga a vychovatelek ve školní družině) a jejich setkávání se s DV a divadlem.

Případová studie je detailním studiem jedné instituce (školy), ve které jsem získala velké množství dat. Veškerá data byla zpracována metodou otevřeného kódování. Při studiu odborné literatury ke zpracování teoretické části této práce, se data začala třídit do kategorií. Těmi se stala hlavně témata, která jsou obsahem jednotlivých kapitol teoretické části a souvisí s výzkumnými otázkami, které jsem si položila:

- Jaké vzdělání mají pedagogové na ZŠ v oboru DV?
- Jaké formy DV se na ZŠ objevily od její založení po současnost?
- Jak používali/používají pedagogové metody DV ve svých hodinách?
- Jak naplňovali/naplňují očekávané výstupy DV?
- Jak se na ZŠ setkávali/setkávají pedagogové a žáci s divadlem?
- Proč chodili/chodí s dětmi do divadel a jiných kulturních institucí?
- Jak reflektovali/reflektují zhlédnutá divadelní představení a programy jiných kulturních institucí?

Samotný sběr dat probíhal několik let. Data jsem zpracovávala z dotazníku, z terénních poznámek z pozorování a z rozhovorů s pedagogy a vedením školy.

Dotazník byl vytvořen pomocí platformy www.survio.com a sběr odpovědí probíhal v únoru 2021. Nesl název jako diplomová práce. Byl koncipován jako doplňkový materiál k pozorování a rozhovorům, sloužil pouze jako doplnění či shrnutí veškerých odpovědí na výzkumné otázky. Dotazník obsahoval 14 otázek na 6 stranách (viz Příloha 1, s. I). Respondenti měli možnost výběru jedné nebo více předpřipravených odpovědí, respondent mohl zapsat i textovou odpověď. Dotazník vrátilo 21 respondentek z 26 oslovených, z toho 12 třídních učitelek, 3 asistentky pedagoga, 3 vychovatelky školní družiny (dále jen ŠD), 1 tajemnice ZŠ (učitelka výtvarné výchovy na ZŠ a G), 1 vyučující cizího jazyka a zástupkyně ředitelky. Dotazník je přílohou této práce.

Rozhovory s pedagogy a ředitelkou školy byly vedeny v letech 2015-2021, některé rozhovory navazovaly až na respondentovy odpovědi v dotazníku. Všechna jména pedagogů v této práci jsou použita s jejich písemným souhlasem. Veškerá data jsou zpracována technikou „vyložení karet“ (Švaříček, 2014, s. 226).

4 ZPRÁVA O PŘÍPADOVÉ STUDII

Tato část obsahuje kategorizované poznatky vyplývající z výzkumu. Na základě seznamu kódů a kategorií vzniklých skrze otevřené kódování byl vytvořen text. Názvy kapitol vznikly právě na základě kategorizace jednotlivých informací z dotazníku, rozhovorů a pozorování.

Zpráva představuje zkoumanou ZŠ, její pedagogický sbor a program Začít spolu, který využívá i ŠD. Nejrozsáhlejší část je věnována tomu, jak ZŠ využívá DV ve výuce i v osobnostním rozvoji pedagogů. Zmiňuje se zde i gymnázium, na jehož tradici ZŠ navazuje.

4.1 ZKOUMANÝ PŘÍPAD – 1. STUPEŇ GFK A ZŠ

Předmětem zkoumání je 1. stupeň ZŠ, která byla založena při Gymnáziu Františka Křižíka v Plzni. Gymnázium bylo založeno v roce 1991, je osmileté, proto je zde ZŠ zastoupena pouze 1. stupněm. Předpokládá se, že žáci ZŠ budou pokračovat ve studiu na tomto gymnáziu.

Na 1. stupni ZŠ je maximální počet žáků ve třídě 18 žáků. Žáci ZŠ mají možnost navštěvovat školní družinu. Je zde 10 kmenových tříd (2 třídy v každém ročníku), žáci školy využívají i odborné a jazykové učebny, 2 počítačové učebny, 2 tělocvičny a aulu. Dále má škola k dispozici 1 třídu školní družiny, ale většina tříd se svými vychovateli zůstává ve své kmenové třídě.

Všichni pracovníci školy se snaží vytvářet takové zázemí, ve kterém pedagogové vychovávají osobnosti, které si uvědomují sílu vlastního názoru, jsou tvořiví a schopni prosadit se v různých životních situacích. Zároveň posilují jejich individualitu a rozvíjí jejich schopnosti.

Vztah učitel - žák je založen na partnerství, je podporováno zdravé sebevědomí žáků, tento otevřený a demokratický přístup vytváří ve škole neformální a příjemnou atmosféru.

Velká pozornost je věnována osobnostnímu rozvoji učitelů i žáků. Škola se zapojila do programu s názvem „I ve mně je lídr“. Tento program staví na přesvědčení, že každý žák má přirozený talent a potenciál. Program vychází z filosofie osobního rozvoje "7 návyků skutečně efektivních lidí" Stephena R. Coveyho, rozvíjí schopnosti vést sebe sama a učí žáky zodpovědnosti za vlastní chování a výsledky, samostatnosti, respektu a spolupráci. Podporuje jejich sebedůvěru.

Škola vzdělává i zahraniční žáky a žáky jiných národností žijících v Čechách. Cizojazyčným studujícím je nabízen individuální studijní plán.

Škola integruje žáky se specifickými poruchami učení a chování – je připravena vypracovat individuální studijní plány v případě potřeby a podpořit vzdělávání pomocí asistenta pedagoga. Zaměřuje se na zmapování nadání u žáků a je připravena pro ně připravit individuální plán vzdělávání (ŠVP školy, 2019, s. 4).

4.1.1 ZAČÍT SPOLU

Vzdělávací program Začít spolu je v České republice se souhlasem MŠMT ČR realizován od roku 1994 v systému české vzdělávací soustavy, od roku 1996 byl postupně rozvíjen na základních školách.

Základní principy programu Začít spolu

- individuální přístup k žákovi, alternativní organizace vyučování,
- partnerství rodiny a školy – rodiče se aktivně účastní výuky jako asistenti, kdykoli mohou výuku navštívit; pravidelně se setkávají učitel – rodič – žák; vznikají tzv. „rodičovské kavárny“, společné setkání rodičů a pedagogů,
- podnětné prostředí, netradiční uspořádání třídy, integrovaná tematická výuka, projektové vyučování a další metody a formy práce, týmová práce, kooperace, přímá zkušenost, prostor pro práci, hru, experiment, komunikace, řešení problémů, rozhodování,

- slovní hodnocení, sebehodnocení, hodnocení, tvorba portfolia,
- vzniká tzv. „třídní úmluva“, což jsou společně vytvořená pravidla formulovaná pozitivním jazykem, obsahující podpisy žáků na důkaz souhlasu; život ve třídě je porovnáván s pravidly úmluvy po celý rok.

Organizace vyučování

Ráno v každé třídě začíná setkáním v ranním kruhu, ve kterém se žáci s učitelem přivítají a pozdraví, společně si pak přečtou ranní dopis, ze kterého se dozví program dne. Aktivity do ranního kruhu a motivaci do celého dne učitel tvoří v rámci své přípravy a v souladu se ŠVP.

Po ranním kruhu následuje práce na vyvozování, osvojování a procvičování učiva v různých předmětech, většinou se začíná českým jazykem a následuje matematika. Záleží na každém pedagogovi, jakou formu výuky zvolí. Rozvrh je pro každou třídu daný, ovšem učitel v něm může dělat změny podle svého vlastního plánu. Vzhledem k tomu, že ve škole nezvoní na konci hodiny, je možné, aby si učitel hodinu nebo výukový blok zkrátil nebo prodloužil podle potřeb dětí.

Specifickou formou výuky pro program Začít spolu jsou „centra aktivit“, která jsou rozmístěna do tzv. pracovních center dle možností a výběru učitele (jazykové hry, matematika, dílna psaní, objevy, ateliér dovedností, dramatické centrum ...). Vždy záleží na aktuálně probíraných tématech. Do center aktivit jsou žáci rozděleni na základě výběru učitele, náhodně nebo dle svého vlastního výběru. Podle počtu center je vytvořen stejný počet skupin. Práce v několika centrech aktivit probíhá současně v jedné nebo více učebnách. Žáci dostanou informace se zadáním úkolů, na kterých pak pracují ve skupinách samostatně bez soustavného dohledu učitele. Učitel funguje pouze jako supervizor, průvodce, pomocník a rádce. Žáci jsou zodpovědní za svou práci a za plnění úkolů.

Po práci v centrech aktivit následuje hodnotící kruh, ve kterém jednotlivé skupiny prezentují výsledky své práce, reflektují svou organizaci práce, hodnotí se navzájem. Mohou si předat různá doporučení k práci v centru nebo si vyměnit zkušenosti z něj.

Hodnocení a sebehodnocení probíhá v hodnotícím kruhu. Učitel hodnotí žáky i průběžně v rámci předmětů a svá hodnocení ukládá do programu Škola Online, do kterého mají přístup i rodiče. V 1. a 2. ročníku je hodnocení na této ZŠ pouze slovní, od 3. do 5. ročníku jsou pak žáci hodnoceni procentuálně, slovní hodnocení zůstává pouze u výchov. Hodnotit v rámci vyučování mohou všichni zúčastnění, takže i asistenti, rodiče, žáci, učitelé a hosté. Hodnocení má pokaždé stanovená kritéria.

Žáci si během školního roku nebo každého pololetí tvoří své portfolio, které se skládá z jejich prací v centrech aktivit i z jednotlivých vyučovacích předmětů. Mohou se zde objevit např. různá ocenění, písemné a slohové práce, práce z hodin výtvarné výchovy, apod. Portfolio zaznamenává vývoj a pokrok žáka, navíc se stává milou vzpomínkou.

Po celý rok jsou žáci vedeni k samostatnosti, soustředěné práci, vyhledávání informací a jejich třídění, ale i ke kooperaci a vzájemnému naslouchání. Učí se vyjádřit své myšlenky a názory, vyslechnout rady, doporučení ostatních a zhodnotit práci (ŠVP školy, 2019, s. 9-10, vlastní pozorování, 2015-2018).

4.1.2 PEDAGOGICKÝ SBOR

Pedagogický sbor ZŠ má v současné době 26 členů, v němž se spojují mladí i zkušení. 80 % učitelů a vychovatelů je plně kvalifikovaných, ostatní si doplňují vzdělání.

Ve škole pracují asistenti pedagoga, poradce pro volbu povolání, výchovný poradce, preventista sociálně patologických jevů. Všichni učitelé a někteří vychovatelé prošli kurzy programu „Začít spolu“ a „I ve mně je leader“, kritického myšlení, týmové spolupráce, počítačové gramotnosti, inkluzivního vzdělávání, někteří základním kurzem první pomoci, lyžařským a snowboardovým instruktorským kurzem a dále se vzdělávají (ŠVP školy, 2019, s. 5).

4.1.3 ŠKOLNÍ DRUŽINA

Družinu mohou navštěvovat žáci prvního stupně. V současné době má družina 8 oddělení podle ročníků, každé oddělení má vlastního vychovatele nebo vychovatelku. Školní družina se nachází ve třídách ZŠ.

ŠD nabízí žákům smysluplné využití volného času. Její činnost poskytuje relaxační, odpočinkové a pohybové aktivity, rozvíjí zájmy, prohlubuje a rozšiřuje vědomosti žáků a podílí se také na přípravě na vyučování. Vede žáky k samostatnosti, pečlivosti, pěstování návyků sebeobsluhy, klade důraz na zásady společenského chování a vystupování v kolektivu. Činnosti a aktivity žáků ve ŠD se uskutečňují v oblasti sportovní, estetické, pracovní, rekreační a společenskovední výchovy.

Vychovatelé se snaží vytvářet příjemné a podnětné prostředí, dbají na dodržování pravidel slušného chování, přátelských vztahů mezi dětmi, vedou je k dodržování bezpečnosti a k šetrnému zacházení s hračkami i dalším vybavením třídy. Režim školní družiny navazuje na vyučování i časovou organizaci zájmových kroužků (ŠVP školní družiny, 2018, s. 4)

Vzdělávání v ŠD se uskutečňuje formou pravidelné výchovné, vzdělávací a zájmové činnosti, příležitostnými akcemi a nabídkou spontánních aktivit. Má umožňovat žákům odpočinek i přípravu na vyučování.

Podle charakteru a cílů činnosti využívají vychovatelé vhodné metody a formy práce.

Pravidelná činnost je dána týdenní skladbou zaměstnání a představuje zejména organizované aktivity zájmového či tělovýchovného charakteru.

Příležitostné akce nejsou zahrnuty do standardní týdenní skladby činností. Jsou to například výlety, exkurze, besídky.

Spontánní aktivity zahrnují každodenní individuální klidové činnosti po obědě, při pobytu venku (po organizované části pobytu v družině), spontánní hry v rámci ranního

pobytu žáků nebo v tzv. koncové družině. Vychovatelky při těchto činnostech nejen zajišťují bezpečnost žáků, ale také navozují a podněcují některé jejich vlastní aktivity.

Odpočinkové činnosti jsou chápány nejen ve smyslu klidových činností (poslechové činnosti, individuální hry, klid po obědě), ale i jako aktivní odpočinek (rekreační činnosti), který má kompenzovat jednostrannou zátěž během školního vyučování – např. závodivé hry při pobytu venku nebo v tělocvičně.

Příprava na vyučování nespočívá ve vypracovávání domácích úkolů, ale jsou do ní zahrnuty didaktické hry, tematické vycházky a další činnosti, jimiž se upevňují a rozšiřují poznatky, které žáci získali ve školním vyučování.

Metody práce ve školní družině: beseda, rozhovor, diskuse, soutěže, kvízy, doplňovačky, dramatizace, četba, malba, kresba, mozaika, koláž, zpěv, tanec, doprovod písní, vycházky tělovýchovné, přírodovědné, poznávací, pohybové a sportovní hry, sáňkování, bruslení, výstavy, exkurze, videoprojekce, práce na PC, skupinové a individuální práce (ŠVP školní družiny, 2018, s. 5).

4.2 DRAMATICKÁ VÝCHOVA NA ZŠ

V následujících kapitolách představuji data získaná z výzkumu technikou „vyložení karet“. Text kapitol není rozdělený podle metody sběru dat na výsledky z dotazníku, pozorování a rozhovorů, ale je jejich logickou kombinací.

4.2.1 VZDĚLÁNÍ PEDAGOGICKÉHO SBORU V DV

Pedagogický sbor ZŠ má v současné době 26 členů. Z dotazníku vyplynulo, že 4 respondentky nemají žádné vzdělání v DV – z toho 1 asistentka pedagoga a 3 vychovatelky ŠD. V rámci vzdělávání na FPE ZČU včetně aktuálně studujících je v DV vzděláno 14 osob, z toho 13 učitelek a 1 asistentka pedagoga, která dříve působila jako učitelka na 1. stupni ZŠ v jiném městě. Současně 2 učitelky udávají, že navštěvovaly LDO na ZUŠ. Ředitelka školy Šárka Chvalová a její zástupkyně Ivana Loukotová absolvovaly roční Kurz výchovné dramatiky Artama v Plzni. 1 učitelka se účastnila dramatického semináře v rámci Letní školy Začít spolu. 1 učitelka je absolventkou magisterského oboru Výchovná dramatika na DAMU v Praze.

Ředitelka školy Šárka Chvalová v rozhovoru uvedla, že vystudovala češtinu a hudební výchovu, což už je podle ní jen kousek k dramatu. Díky amatérskému divadlu, kterému se věnovala, měla šanci se stát absolventkou ročního studia DV od Artamy, které v Plzni probíhalo. Studia se účastnili učitelé z různých škol, i mateřských, byla tam skvělá parta lidí. Jednou v měsíci měli výuku v pátek, v sobotu a v neděli. Každý učitel zpracovával závěrečnou práci, kterou obhajoval, každý měl jako výstup připravit 10 hodin výuky s použitím prvků DV. Spoustu věcí, které se tam naučila, pak přenesla do života školy.

4.2.2 DV VE SBOROVNÁCH

„Všechny věci, které jsme dělali, a které naši školu formovaly, jsme dělali jako parta nadšenců s obrovským vztahem k DV. Je to něco, čemu věříme. Vidíme sami na sobě, že DV může člověka velmi obohatit, rozvíjet a může pomáhat v mnoha věcech, např.

v řešení problémů, v seberozvoji, v komunikaci, atd. Všechno pak vycházelo a pramenilo z tohoto jednoho předmětu, který jsme vnímali jako důležitý,“ (Chvalová, 2021).

Když se dnes ředitelka školy dívá na sborovny, resp. učitele, kteří v nich jsou, nachází tam i v době uzavření školy lidi, kteří drží spolu, pomáhají si, sdílí nápady a vymýšlejí nové věci – výzvy pro děti, aby je motivovali a pobavili v době, která není jednoduchá. Nikdo však studenty a žáky nenutí, aby výzvy plnili, cílem je se odreagovat tím, co je zaujme. Podle ní jde o záležitost nesmírně důležitou – mít chuť udělat něco jiného, než zapnout si online hodinu.

Učitelé GFK a ZŠ spolupracují na různých společných akcích pro sebe navzájem, pro své studenty, žáky i rodiče. Pro sebe tvoří akci, které říkají „**Výjezd**“, je to teambuilding. Nejenže spolu probírají, jak bude probíhat nadcházející školní rok a co bude nového, ale mají také čas tmelit kolektiv při různých dramatických i sportovních hrách, popovídat si a připravit program na **Slavnostní zahájení školního roku**, což je pásmo nabitě scénkami, písničkami i tancem. Učitelé ho připravují pro své studenty a jejich rodiče, aby představili školu i sebe.

„Dokážeme si sami ze sebe dělat legraci, máme nadhled. Tím vším člověk u dětí, ale i u jejich rodičů, stoupne v ceně. Bylo jasně dané pravidlo, že buď do toho jdeme všichni (učitelé) a je to pro nás pro všechny důležité, nebo to nebudeme dělat. Ale zbavovat se těchto věcí znamená zbavovat se podstaty a charakteru naší školy. Třeba vloni se nám podařilo zahájení úplně skvěle díky tomu, že jsme měli jako výjezd tajný závod, byl to úkol v posádkách – povídat si o zážitcích z distanční výuky a z toho, co jsme zažili. Pak jsme z toho tvořili scénky. My jsme si je původně dělali sami pro sebe, ale protože se opravdu povedly, s drobnými úpravami jsme je použili na zahájení školního roku,“ (Chvalová, 2021).

Dalšími akcemi, které učitelé připravují, jsou **seznamovací (adaptační) víkendy** pro studenty prim a prvňáčků. Třídní učitelé a děti z gymnázia i ZŠ se poslední víkend letních prázdnin sejdou mimo školu a seznamují se. Veškeré činnosti gymnázia a ZŠ probíhají odděleně, ale jejich společným jmenovatelem je DV. Dětem se mění najednou

jejich sociální skupina, setkají se s novými učiteli a spolužáky. Na seznamovacím víkendu se poznají jinak a lépe, než kdyby se sešli až ve škole. Naučí se spolupracovat a nastartovat tvorbu vztahů, které jsou nezbytné pro fungování celého kolektivu. Studenti gymnázia navíc připravují pro své malé spolužáky ze ZŠ skupinový závod v přírodě.

Dušíčkový pochod je společná listopadová akce gymnázia a ZŠ, jeho tradice však sahá do doby, kdy ZŠ ještě nebyla součástí školy. Učitelé z gymnázia i ze ZŠ společně předem naplánují trasu pochodu, na který se pak vydávají děti se svými rodiči s rozsvícenými lampiony. Tradičně se na cestě mohou setkat s různými stanovišti s úkoly, které mohou (a nemusí) být motivované Svátkem zesnulých, s fiktivními postavami, strašidly, které ztvárňují starší studenti z gymnázia. Také může cestou probíhat kvíz. V cíli pochodu bývá připraveno občerstvení a zábava pokračuje. Jde o neformální akci, při které se setkávají učitelé, rodiče a děti. Mohou spolu strávit příjemný čas mimo školu.

Klíče od GFK a ZŠ je jiný název pro den otevřených dveří školy. Dříve probíhala akce v jeden den, ale čím větší je zájem o oba stupně školy, tím více lidí školu navštíví. Proto v posledních letech probíhá den otevřených dveří odděleně pro každý stupeň, tzn. ve dvou dnech. Učitelé se domluví na tématu, které se bude prolínat celou akcí, aktivitami, výzdobou i kostýmy. Pro zájemce o 1. stupeň je připravena trasa po prostorách ZŠ, kde děti plní tematicky laděné úkoly. V jedné z tříd dostanou děti „pas“, do kterého jim pedagog na stanovišti potvrdí splnění úkolu. Tento pas dětem zůstává jako památka na návštěvu školy. Zatímco děti putují po škole a plní zábavné úkoly, rodiče mohou hovořit s vedením školy i ostatními pedagogy a ptát se na vše, co je o škole zajímavé.

Večírek GFK je červnová akce celé školy, na které studenti, žáci i pedagogický sbor představují, co zajímavého se jim za školní rok podařilo vytvořit. Na jevišti se střídají různá hudební, divadelní, taneční vystoupení. Zváni jsou všichni, kdo mají zájem, zejména jde o pedagogy, rodinné příslušníky a přátele dospělých i dětí.

Z těchto akcí lze nalézt na stránkách školy i foto a video dokumentaci.

4.2.3 FORMY DV NA ZŠ

Na ZŠ GFK se vyskytují 2 formy DV. Z dotazníku vyplynulo, že 13 pedagogů z 21 používá DV jako učební metodu. Zkušenosti s vedením kroužku DV na této škole mají 2 učitelky. DV jako samostatný vyučovací předmět na ZŠ nenajdeme, ale na gymnáziu se vyučuje pod názvem *Osobnostní a sociální výchova* ve všech ročnících.

4.2.3.1 DIVADELNÍ KROUŽEK

Tradice divadelních kroužků na gymnáziu je dlouhá jako fungování gymnázia samotného. Působí zde anglické divadlo, divadelní kroužky pro mladší a starší studenty. Ti nejstarší studenti měli svůj IDI klub (improvizace, divadlo, interpretace). Starší dokážou pracovat i na svých textech, vznikala i autorská představení. Dále se lze na GFK setkat se skupinou Křik (Křížkův improvizační klub) pro dospělé – pedagogy i studenty.

Divadelní kroužek Křížaly

Zástupkyně ředitelky Ivana Loukotová vedla kroužek DV na GFK 6 let. Zpočátku ho navštěvovali studenti gymnázia z primy, sekundy a tercie. Když přibyly třídy na ZŠ, Ivana Loukotová se stala třídní učitelkou jedné ze dvou prvních tříd. Od druhé do páté třídy pak vedla kroužek pro děti ze ZŠ, který pojmenovaly **Křížaly** (Loukotová, 2016).

„Organizace hodin DV vycházela z toho, na čem jsme pracovali. V září jsme vždy začínali dramatickými seznamovacími hrami, zkoušeli jsme jazykolamy, rozmlouvali jsme se. Pak jsem navozovala situace z her, o kterých jsem věděla, že je budeme dělat. Scénáře jsem tvořila já, ale někdy jsem použila i to, na co přišly děti. Dělalí jsme etudy, dala jsem jim námět a oni ho rozehráli. Někdy to tak zafungovalo, že jsme se odklonili od scénáře a jeli to tak, jak si to oni vymysleli,“ (Loukotová, 2021).

Každý rok vytvořili divadelní představení, 2x se účastnili přehlídek, 1x skončili v městském kole, 1x jeli na krajskou přehlídku dětského divadla. Každoročně (někdy i dvakrát) hráli pro rodiče, pro spolužáky ze ZŠ a na Večírku GFK. Divadelní představení jsou natočená ze Večírků GFK a uložena v archivu u administrátora (Loukotová, 2021).

Dramatický kroužek pro začátečníky

Tento kroužek vedla ve školním roce 2017/2018 učitelka s osobními zkušenostmi z LDO a s dlouholetou praxí z amatérského divadelního souboru. Kroužek byl založen po ukončení fungování souboru Křížaly a jeho cílem nebylo tvořit divadelní představení, spíš si „jen tak hrát a prožít si různé příběhy“. Navštěvovali ho žáci 1.-3. ročníku a náplní jejich hodinové lekce byly různé hry, díky kterým si mohli prožít známé či neznámé pohádky a příběhy pro děti, např. *Josífek a ryby* Mileny Lukešové nebo africké pohádky.

Stejně se však tvorba divadelního představení této skupině nevyhnula a pro rodiče u příležitosti vánočních dílen zahráli představení *Andělíček Stříbrovásek*. „*Divadelní představení jsem dělat nechtěla, přece jen to byli začátečníci. A já jsem to nikdy nedělala a nechtěla jsem nic pokazit, do ničeho je nutit. Ale jejich hravost a odhodlání mě přesvědčilo, že to máme zkusit. A taky mě přemluvili,*“ řekla vedoucí kroužku. Rodiče se podíleli na tvorbě kostýmů, děti s učitelkou se zase postaraly o kulisy. Představení se hrálo pouze jednou, ale mělo velký úspěch.

4.2.3.2 METODY DV VE VÝUCE

„*GFK je výjimečný tým, že má učitele, kteří dramatickou výchovu používají,*“ říká Hana Habrychová Koutová, absolventka Výchovné dramatiky na DAMU, která v současné době učí na GFK a ZŠ 1. ročník. „*Můžeš zadávat různé aktivity, které jsou z češtiny, z matematiky, ale zároveň se do toho neustále dostává ten tvůj příběh, nějaké téma. Samozřejmě to není klasická hodina dramatické výchovy. Je to jiným způsobem rozfázované a je zde víc momentů zastavení. Reflexe se dá udělat delší a třeba výtvarně, nemusí mít nutně spád.*“

Tato kapitola je nejobsáhlejší, protože metody DV využívají nejen učitelé na ZŠ, ale i vychovatelky ŠD. Pro zjednodušení a lepší orientaci je tato kapitola rozdělena na využití DV ve vyučování a v ŠD. V rámci tohoto zjednodušení jsou pak osnovou vyučovací předměty, ve kterých se metody používají.

Využití metod DV ve vyučování - obecně

Všichni učitelé se shodnou, že používají základní metody k aktivaci dětí - živé obrazy, sochy, pantomimu (např. pantomimický překlad, ozvučená pantomima, plná pantomima, apod.), předvádění předmětů, zvířat nebo osob. Zkouší si recitaci, práci s hlasem a dechem, děti píšou deníčky a ostatním je čtou nebo jinak předávají informace. Hraní rolí využívají pro pochopení konkrétní situace ve třídě. Pro oživení výuky zařazují do hodin českého jazyka nebo prvouky, vlastivědy drobné etudy.

Často využívají k různým příležitostem a v různých předmětech myšlenkové mapy. Dětem to pomáhá utřídit si myšlenky (např. v prvouce 1. ročníku k tématu Podzim) nebo mít přehled o možnostech a volbách (např. jaké bude představení třídy u příležitosti Slavnostního zakončení školního roku).

Ředitelka Šárka Chvalová, která učí OSV na gymnáziu, se dostala k výuce i na ZŠ. Chodila do 3. ročníku jako partnerka do tandemu k učitelce anglického jazyka. *„Měly jsme domluvené, že ona s jednou polovinou třídy bude pracovat na cvičeních z učebnice, takové ty drilové věci, a já si druhou polovinu vezmu na koberec do kroužku, a budeme spolu řešit komunikační věci – povídat si, hrát slovní hry, popisovat obrázky, všechno to, co je dobré dělat v menší skupině. A po 20 minutách jsme skupiny vyměnily. Já smekám před prvostupňovými učiteli, protože na prvním stupni je třeba přemýšlet úplně jinak než na gymnáziu. Ale zase se s dětmi dá daleko více pracovat s hrou jako takovou, s improvizací, hrou na něco. Tyto "jako" hry u dětí obrovsky probouzí fantazii a dají se použít prakticky v čemkoli a kdykoli. A děti to baví,“* sdělila v rozhovoru.

Podle učitelů se DV nejlépe využívá právě v hodinách českého jazyka, prvouky a vlastivědy. Zde je nejvíce materiálu pro dramatizace.

4.2.3.2.1 PŘÍKLADY VYUŽITÍ METOD DV VE VÝUCE

Motivace napříč předměty

V 1. ročníku, ve třídě Kouzelníků, se celým pololetím line jako motivace k téměř všem činnostem příběh o Malé čarodějnici od Otfrieda Preusslera. Obsah učiva prvního pololetí byl tomuto příběhu přizpůsoben. Jak si s tím učitelka poradila?

Z rozhovoru s Hanou Habrychovou Koutovou o její práci ve třídě Kouzelníků (1. ročník ve školním roce 2020/2021): *„Vycházela jsem z toho, co mi nabízí literatura. DAMU mi pomohla do praxe neuvěřitelně, hodně pracuji s příběhem. Celé pololetí jsme si s dětmi četli Malou čarodějnici a různé hodiny jsme věnovali tomu, co pro nás znamená být dobrý kouzelník. Hodně jsem řešila mezilidské vztahy, takže jsme si dělali i etudy o tom, jak se kdo k sobě zachoval hezky, povídali jsme si o tom. Bohužel jsme teď Malou čarodějnici dokončili na dálku. Mám ve škole v jedné ze šaten rozdělanou jeskyni, chtěla jsem konec příběhu udělat jako strukturované drama, byl to takový můj pokus, ale nezrealizovala jsem ho. Na konci příběhu Malá čarodějnice totiž zjišťuje, že to, co si představuje jako dobrou čarodějnici, tak ostatní čarodějnice nevnímají, a že je podle nich vlastně špatnou čarodějnici. Chtěla jsem dětem zprostředkovat zkoušky, které dělala Malá čarodějnice, že by na stanovištích plnily různé úkoly, při kterých by si uvědomovaly, co to je být dobrým čarodějem, dobrým člověkem. A vnášela jsem do toho i Hejného matematiku, takže jsem vytvořila prostředí schodů, vystříhla jsem Malou čarodějnici a posadila ji na jeden schod. Havran Abraxas jí letí na pomoc. Nebo v prostředí hadů musí přemoci zlé hady. Jenom jsem si do toho příběhu dala učivo, které probíráme. A pak byla Malá čarodějnice zasažena mrazícím kouzlem, my jsme znovu museli vyčarovat její jméno. Vyčarovali jsme jej díky tomu, že už jsme znali písmenka, některá umíme psát psace a některá tiskace. Při online výuce jsme to museli udělat tak, že jsem jim četla ten příběh a oni pracovali v pracovních listech.“*

Haniny plány do druhého pololetí jsou jasné: *„Po Malé čarodějnici bude od Petra Kopla, kreslíře, Morgavsa a Morgana. Jsou to komiksy. Zatím nevím, jak to pojmout, jestli*

jako jeden z příběhů, který čarodějnice Morganka zažívá, nebo jako jeden velký příběh, který končí tím, že ona dokáže splnit zkoušku a získá vysněné koště. Je tam spousta momentů, kdy se musí správně rozhodnout, jsou tam vstupy do role a momenty rozhodování. Celé to vyvrcholí získáním koštěte. Ještě nevím, jestli jim to koště opravdu dám nebo ne, možná zkusím požádat o pomoc rodiče.“

V dalších částech této kapitoly se ještě s prací paní učitelky Habrychové Koutové setkáte, aby bylo patrné, že DV využívá opravdu ve všech předmětech, které ve své třídě učí.

Český jazyk

V 1. ročníku si Hana Habrychová Koutová na využití metod DV zakládá: „*Na začátku jsme se učili jednotlivá písmenka, jak jsou v Martáňkovi (Řeč je o učebnici Budu dobře číst od J. Borecké a kol.), a já jsem to pojala takovým způsobem, že jsem vždy pro dané písmenko, které jsme měli probírat, vytvořila písmenko z drátku a z materiálu, který začíná na to písmenko. Takže třeba A mělo jako základ drátek a ten byl obalený alobalem, protože alobal začíná na A. A probíhalo to tím způsobem, že děti chodily ve třídě kolem kulatého stolu, na kterém byl klobouk. Už věděly, že nás čeká rituál. K rituálu jsme měli básničku:*

*Abraka dabraka čáry máry
kolesa od lesa brundibáry
člobrdo natvrdo drnky brnk
kocour je v roští, vrabec frnk
MUDr a JUDr z říše Bryše
ať už se nám hezky píše.*

Po básničce jsem objevila kouzelnický klobouk, dala jsem si ho na hlavu a posílali jsme si model písmenka. Každý, kdo ho měl v ruce, si ho ohmatal a řekl nějaké slovo, které začínalo tím daným písmenkem. Někdy to šlo lépe, někdy zase hůř. Všechna ta písmenka, která jsme vyčarovali, máme ve třídě na nástěnce, takže si je děti mohou kdykoli

připomenout. Když byla distanční výuka poprvé, tak jsem jen dětem připomněla, z jakého materiálu to písmenko bylo vyrobené a ony si hned vzpomněly, jak vypadá,“ (Habrychová Koutová, 2021).

Dělají i prstovou rozcvičku na Kouzelnou abecedu od Hanky Jelínkové a Věry Faltové, protože jsou třída Kouzelníků. Čarují písmena prsty a rukama, ale vlastně si je jen procvičují před psaním, *„Já jsem s dětmi řešila každou hodinu psaní správné dýchání do bříška, aby měly záda rovná. Pro to měly takovou motivaci, že jsme Kouzelníci, že nejsme žádné ježibaby a ježidědkové, abychom se hrbili.“*

„Hodně pracuji s etudami, s různými technikami. Může to být zastavený obraz, rozpohybovaný obraz, rozfázovaná etuda, živé obrazy. Děti už umí pracovat s tím, že si do toho mohou vstupovat, že se mohou opravovat. Může do toho vstoupit i někdo zvenčí a nahradit třeba nějakou postavu. Opravdu mě mile překvapilo, jak plynule do toho vstoupili, že už s tím umějí pracovat. Tohle děláme poměrně často,“ (Habrychová Koutová, 2021).

V českém jazyce v 5.ročníku využívají hojně diskuse, disputace, dotazování, dabing, zkoušeli i převrácený dabing, kdy jeden propůjčuje postavě hlas a druhý pohyb. *„Bylo to k nějakému příběhu o vločce. Byla to improvizace, nestihli se domluvit. Zjistili jsme, že měli štěstí ti, co dobře povídají, že to dokázali komentovat, kdežto obráceně, když si vyměnili role, tak to moc nešlo. Nebyli tak pohotoví. Většina dětí pak říkala, že jim bylo lépe v pozici toho, kdo dělá pantomimu. Je jim to příjemnější,“ (Panzerová, 2018).*

V rámci hodin českého jazyka využívají v různých ročnících DV ve čtenářské nebo básnické dílně. V básnické dílně se seznamují s tvorbou slov, rýmy, tvoří verše, hrají si se slovy, např. učitelka sedí v tureckém sedu a říká: *„Jsem sultán. Dnes jsem velmi rozmrzelý a nechci k jídlu nic, co by obsahovalo písmenko A. Co mi nabídnete?“* A děti říkají názvy jídel, která neobsahují písmeno A. Vždy se snaží, aby všechny děti promluvily. Tato aktivita se dá upravit s jinými náladami a s jiným zadáním, např. *„Jsem král všech básníků a dnes mám veselou náladu. Pobavila mě slova, která se rýmují se slovem Kočka.“*

Nepracuje jen fantazie učitele jako zadavatele úkolu, ale i fantazie dětí. I dítě samotné se může stát sultánem nebo králem, pokud má nápad, jak nový úkol zadat.

Na ZŠ je možné se v hodinách českého jazyka setkat i s psaním recenzí ke zhlédnutým představením a prožitým programům, nebo se scénáři. *„Původní scénář k Dívčí válce v 5. třídě napsala kolegyně z paralelní třídy, ale děti si to přetvořily k obrazu svému. My učitelky jsme jen hlídaly čas, abychom se vešli do zadaného rozpětí, ono to vystoupení tenkrát mělo být krátké. Občas jsme něco vynechaly, někde jsme někomu přidaly vtipnější repliku,“* (Panzerová, 2019).

Více informací k představení Dívčí válka se nachází ve vlastivědné části.

Matematika

„Matematika se obvykle s DV moc nepropojuje. Na tom bych docela ráda ještě pracovala. Celkově je pro mě výzva Hejného matematika, různá prostředí se dají propojit s příběhem, který děti prožívají. Nemám to zatím ale vyzkoušené úplně, protože děti v polovině příběhu nemohly do školy. Mám nápady, které už jsem nezrealizovala. My jsme na DAMU hodně řešili právě matematiku. Říkala jsem si, že by bylo skvělé, kdybych přišla s tím, že se mi povedlo propojit matematiku a DV. To je výzva pro příště,“ (Habrychová Koutová, 2021).

Zástupkyně ředitelky Ivana Loukotová zatím matematiku a DV nepropojovala, protože děti ve 4. a 5. třídě spíše připravovala na přijímací zkoušky na osmileté gymnázium. Do té doby používala DV jen v češtině, v prvouce a vlastivědě. Myslí si však, že by se dala matematika s DV propojit, zejména matematika podle prof. Hejného, kterou na ZŠ učí. Ta staví na přirozené a reálné zkušenosti dětí.

V prvních ročnících jsou v této metodě výuky různá matematická prostředí, která mají k DV blízko, např. prostředí zvané "autobus".

Kdo si jako dítě nehrál s autem, autobusem nebo vláčkem. *Jedno dítě je v roli řidiče, řídí autobus (nese krabici s cestujícími). Zastavuje na zastávkách a říká ostatním*

dětem (stává se vypravěčem), kolik lidí na dané zastávce vystoupilo a nastoupilo. Děti si zaznamenávají tyto počty na papír nebo do sešitu a na konečné zastávce kontrolují svůj výsledek s počtem vystupujících cestujících, který ohlašuje řidič. Procvičují tak sčítání a odčítání, pracují s rekvizitou a prostorem, hráč-řidič je v roli a improvizuje. Zastávkami se stávají většinou snadno zapamatovatelná místa, např. zastávka u umyvadla může nést název „U potoka“, zastávka u skříně může být „Obchodní dům“ apod. Učitelé tak využívají naplno fantazii svých žáků, pokud je nechají zastávky pojmenovat. Jména zastávek se mohou i měnit.

Dále můžeme v matematice Hejného narazit na schody nebo podlaží, nejlepší nácvik tohoto prostředí probíhá ve škole na reálných schodech. Nejprve děti používají místo číslic na schody tečky, jaké můžeme najít např. na herní kostce. Umístí tečky na kraje každého schodu. Pak se s tímto prostředím pracuje různě, hlavně jde ale o uvědomění si hodnoty či pozice schodu, na který si dítě stoupne, pak si lze se schody hrát. *Anička stojí na sedmém schodu. Karel stojí na čtvrtém schodu. Kdo stojí výš? Kolik schodů musí Karel zdolat, aby byl právě o jeden schod výše než Anička?*

Děda Lesoň je dalším oblíbeným prostředím dětí. Děda Lesoň má zvířátka, která si ráda hraje, nejraději hru na přetahovanou. Každé zvíře má však jinou sílu. Děti se nejprve učí poznávat dědova zvířátka a jejich sílu, v jakých „družstvech“ proti sobě mohou soutěžit a jaký symbol je v matematice zastupuje. Např. *Víme, že myš je slabší než kočka, kočka je slabší než husa. Když se ale kočka a myš spojí do družstva, jsou stejně silné jako husa.*

„To mají děti hrozně rády, to si například vylosují zvířátka a pak mají dělat družstva podle mého zadání, musí se domluvit,“ (Loukotová, 2017).

„Jedna maminka nám vyrobila do 2. třídy pro každé dítě pytlík se zvířátky, s těmi symboly a děti to hrají jako kostky. Otočíš zvířátko a kdo má větší hodnotu, tak bere všechno,“ (Panzerová, 2021).

Hra, která se nabízí v jakémkoli ročníku k procvičování matematických operací je hra „na obchod“. Učitelka nebo vybraní žáci se stávají prodavači a prodavačkami

a prodávají nějaké zboží, které si předem ocenili. Ostatní děti k nim jdou nakupovat, k tomu mají připravené hrací papírové mince a bankovky. Vyberou si zboží, prodavač či prodavačka musí spočítat útratu, nakupující si pak musí ze své peněženky vybrat správné mince či bankovky, které prodavači dá. Samozřejmě může nastat i vracení peněz, že má někdo nedostatek peněz, zkrátka různé situace. Všichni se dostanou do role, dochází k fiktivnímu rozhovoru, ve kterém je třeba zúročit zkušenosti, které do té doby děti s nakupováním a se zacházením s penězi mají.

Ve výše zmíněných matematických aktivitách se zdá být propojení s DV, protože se používají rekvizity nebo hra v roli. Jde ale spíše o názorné vyučování než o dramatické ztvárnění.

Prvouka a vlastivěda

Vlastivěda si vyloženě „říká“ o využití velkého množství metod a technik. V 1. ročníku si během září žáci např. tvoří třídní pravidla, aby se jim ve třídě společně líbilo. *„Chtěla jsem, abychom měli hezké vztahy ve třídě, tak jsem řešila mezilidské vztahy, které v učivu prvouky máme, třeba tvorbu pravidel. Ale měli jsme třeba i téma Zdravé jídlo. Hráli jsme etudy, ostatní měli hádat, co hráči jedí podle toho, jak se chovají a tváří. Povídali jsme si pak o tom, co kdo vnímáme jako zdravé jídlo,“* (Habrychová Koutová, 2021).

Ve 2. ročníku učitelka s dětmi využila metodu (ú)plné hry i pantomimu – ztvárňovali nálady. Někdo se do toho vžil celým tělem, někdo jen nějakou grimasou, někdo se zvukem a řečí, někdo beze zvuku. Další pantomimicko-pohybové metody jako jsou sochy, živé obrazy využili také např. v tématu "Zdraví a bezpečí". Učitelka nastolila situaci, jeden žák ji převyprávěl a druhý ji předváděl.

„Ve 4. třídě v pravěku jsme hráli muže na lovu a ženy v jeskyni. Já je zastavím, uděláme stronzo, a říkám jim, kde jsou, kdo jsou, jak se cítí. Oni se podle toho pak chovají. Nebo děti hrály, že nemají jídlo, je hlad, tak se posunky a pohyby snažily domluvit,“ (Loukotová, 2021).

„Staré pověsti české jsme vždy dělali v centrech aktivit ve 4. třídě, jedno centrum se jmenovalo "Vyber si pověst z Obrázků z českých dějin". Děti měly vybranou pověst zdramatizovat. A pak ji předváděly ostatním. Někdy hráči neřekli, co je to za pověst a ostatní hádali.“ (Loukotová, 2021)

„Ve 4. třídě jsme stavěli Karlův most. Děti měly skupinky a měly za úkol postavit ze svých těl co nejdelší a zároveň co nejpevnější most, aby nějakou dobu vydržel. Každá skupina to dělala jiným způsobem. Ne každý most byl pevný, aby vydržel delší dobu, ale měly tak výborné nápady, to člověk úplně žasnul,“ (Loukotová, 2021).

Ve 4. třídě došlo i k upálení Jana Husa – neplánované upálení modelu v ohni na škole v přírodě. „Z toho jsem měla trošku obavy, aby to nebyla fraška,“ říká Ivana Loukotová. Proto k tomu přistoupili až ve škole v přírodě, kterou měli motivovanou českými dějinami. „Když jsme v dějinách došli k husitům, tak si děti vyráběly zbraně, protože se chystají do boje. Dělali jsme u toho aktivitu „alter ego“, kdy se něco děje na bojišti, zastaví se to, k jednomu z hráčů přijde jiný a řekne, co si ten zastavený dotyčný myslí, třeba "Bojím se, že mě zabijou," apod. Nejdřív jsme to dělali před bojem, pak na cestě, v boji, pak po boji. Když jsme přišli k Janu Husovi, s kolegyní jsme vymyslely, že se děti mají naučit první sloku písně "Ktož sú boží bojovníci" a pak měly za úkol napsat obhajobu Husa – jak si myslí, že se na koncilu hájil. Večer u táboráku děti přečetly své obhajoby, měla jsem husí kůži. Když všichni dočetli, bylo naprosté ticho. Řekla jsem jim, že tak nějak se mohl Jan Hus hájit, a přesto mu to nebylo nic platné a upálili ho. V tu chvíli jsme spálili model a děti u toho zpívaly Ktož sú boží bojovníci. To byl moc silný okamžik, nebyla to fraška. Mělo to atmosféru. Já sama bych do toho nešla, některé věci prostě vyplynou.“

Šárka Ženíšková, tajemnice ZŠ a učitelka výtvarné výchovy na tuto akci vzpomíná také: „Byl to emotivní zážitek. Hra se stala skutečností, děti z toho byly špatné. (Ú)plná hra!“

Stanislava Panzerová, učitelka 2. ročníku vzpomínala na své předchozí žáky: „Dělali jsme tiché čtení, čtení v roli – Dívčí válku na zakončení školního roku. Dostali

jsme úkol vytvořit vystoupení na zakončení školního roku, tak jsme si s dětmi dělali myšlenkovou mapu. Bylo tam zpívání, hraní na klavír, divadlo a nějaké další nápady. Vybrali si divadelní představení. Ze začátku jsme přemýšlely s kolegyní společně s dětmi, o čem by to představení mohlo být, dávaly jsme jim návrhy, nakonec z toho vzešla Dívčí válka. Mám pocit, že to bylo kvůli tomu, že jsme zrovna o ní četli, že se to dětem líbilo. Děti si samy říkaly, kdo co bude hrát, my s kolegyní jsme udělaly prvotní scénář, musely jsme přemýšlet hlavně o tom, aby nám to vyšlo časově. Na scénáři si pracovaly pak děti samy, my jsme jim to vyloženě jen korigovaly, abychom se vešly do zadaného času, krátily jsme dialogy a monology, aby toho nebylo moc. Kostýmy a rekvizity si samy zařídily, kostýmy jim udělala jedna babička a pak šlo jen o to to nazkoušet. Kluci byli nadšení z toho, že mají meče a bude se šermovat. Bylo hezké je pozorovat.“

Výtvarná výchova, ateliér

Ve výtvarné výchově si každý dovede představit metody graficko-písemné, jako je tvorba letáků a plakátů. Ta probíhá v každém ročníku – plakáty se tvoří jako pomůcky pro učení nebo pozvánky na školní akce, letáky zase upozorňují na vánoční a velikonoční dílny, masopust, nebo na různé akce žáků, např. soutěž o nejdelší vánoční řetěz z papíru, nebo se jedná o leták k fiktivním věcem – osobní nový produkt, ke kterému žáci museli vymyslet i logo a slogan. Na základě fiktivních produktů tvoří reklamu a loga. Žáci vědí, že musí prezentaci produktu zaujmout. Často jde o dramatizaci, hrají si na moderátory, které znají z reklam z televize. V rámci distanční výuky se natáčí, nebo prezentují přímo a hrají scénku. Ve fiktivní situaci a schování v roli se nestydí.

Tuto přípravu využívá Šárka Ženišková na gymnáziu i na ZŠ. „*Hrají si na Jacksona Pollocka, amerického abstraktního malíře, jehož obrazy nejsou jen tak nastříkané barvy. Pro něj to malování byl hodně pohybový rituál, to jak chodil a cákal barvu s každým krokem, s každým druhým krokem byla nějaká jiná barva. Bylo v tom propojení pohybu a té akce lití barvy. Vlastně to, že ten obraz vznikne, je druhotná věc. Aktivitu hodně recykluji. Co jsem dělala ve třetím ročníku na ZŠ, jsem pak dělala na gymnáziu s kvartou. Je zajímavé srovnávat, co vznikne, nevznikne, jak to funguje u starších a mladších, mladší děti do toho dodají jiný náboj a jiné nápady než ti starší.“*

Také popisuje pohybové cvičení na uvolnění rukou před malováním nebo kreslením, které považuje za využití DV. „*Máme fiktivní velikánský obraz a musíme ho celý vymalovat, takže si musíme stoupnout na špičky, pak dole je ještě místo, to taky musíme vymalovat, použít levou ruku, pravou ruku a na závěr ho celý začmáráme. Tohle dělám hodně i při online výuce, aby se studenti zvedli od počítačů, aby se hýbali.*“

Ve svých hodinách využívají učitelé výtvarné výchovy i četbu. „*Čtení se používá jako motivace. Někdy jim čtu a oni pracují. Někdy ztvárňují pocit z toho, co čtu v průběhu hodiny, nebo jim přečtu pohádku a oni ji ilustrují. Někteří kolegové dětem k tvoření použijí potichu hudbu, já jim k tomu čtu. Něco tematicky k tomu. Jen jako kulisu,*“ (Ženíšková, 2018).

V rámci projektu "Má plast" (DEPO2015) si děti na základě příběhu vyráběly loutky. Tvořily je z odpadového plastu, pak se rozdělily do skupin a s loutkami pak zahrály ten příběh pro ostatní.

Technika práce s maskou se tradičně využívá při přípravě masopustu nebo karnevalu a v samotném průvodu, který ZŠ dělá pro obyvatele Lochotína. Často se přicházejí podívat i děti z okolních školek se svými učitelkami. Masky se vyrábí většinou sádrové nebo papírové, děti to baví. Jednou to byly masky staročeské, jindy v duchu benátského karnevalu, nebo Dia de los muertos. V době distanční výuky tvořili žáci na základě zadaných kritérií masky a posílali jejich fotografie. Některé dívky posílaly i líčení. Nácviky na masopustní veselí, zpívání v kostýmech a maskách, průvody, taneční vystoupení – to vše vloni i letos museli žáci i učitelé oželeť.

Práci s papírem si děti zkouší dnes a denně, ale aby z něj udělaly film, to se nestává často. V rámci programů od Animánie vznikly na ZŠ různé filmy s papírovými loutkami. Na začátku programu mívají různé dramatické aktivity, dramatizují daný příběh nebo pověst formou živých obrazů, pak se teprve dostávají k samotné animaci papírových loutek.

Oblíbenou aktivitou na 1. stupni je také ilustrování příběhů z knih, divadla nebo filmu. Se Šárkou Ženíškovou např. žáci tvořili do krabice od bot scénu z divadla nebo z filmu. V 1. třídě má Hana Habrychová Koutová ve 2. pololetí školního roku naplánovanou práci s komiksem: „*Ofoťím něco z komiksu a nechám děti doplnit do bublin, co se tam asi říká, nebo co si postavy myslí. Budeme je i upravovat třeba do souvislého textu, tvořit podle toho vlastní knihu nebo komiks.*“

Tělesná výchova

V tělesné výchově nejde pouze o nejlepší sportovní výkony, ale může se stát i zábavnou a dramatickou cestou – jde jen o správnou motivaci. Nejen ve škole v přírodě se často hrají různé putovní hry, při kterých se děti stávají průzkumníky, objeviteli, detektivy apod. Sbírají např. různé indície a musí podle nich najít něco určitého. To může být postava, strom, nápis, vlastně cokoli. Když to najdou, jdou dál a překonávají různé přírodní překážky - prolézají tunelem, přelézají strom, orientují se v mapě. Správným plněním úkolů se dostanou k truhle a tam může být napsáno, že např. heslo k truhle je rok upálení mistra Jana Husa apod. A když ho znají, odemknou zámek a získají poklad, kterým může být cokoli, od bonbónů až po školní pomůcky či knihy.

Ivana Loukotová vzpomíná na jednu hru v přírodě, která spojuje DV, tělesnou výchovu a vlastivědu: „*Jedna hra byla k operaci Anthropoid, to jsme měli zpracované na celý den. Na začátku žáci procházeli jakoby vojenským výcvikem, museli přelézt strom přes řeku, vylézt po laně a pak jít trasu. A na té trase měli třeba přejít přes most, na mostě měli otázku a za mostem byly letopočty – možnosti, které udávaly další směr. A podle toho letopočtu se dali nějakou cestou. Správná cesta vedla tím směrem, kam ukazoval správný letopočet. Když si vybrali špatnou cestu, tak šli třeba půl kilometru a tam bylo napsáno "Špatná cesta" a museli se vrátit. Na konci bylo z kartonu vystřižené černé auto a házeli do něj granáty. Trefovali se do Heydricha. Všichni si to pamatovali. Vím, že to je zvláštní.*“

Do tělesné výchovy v 5. ročníku učitelky zařazují různé pantomimicko-pohybové techniky, např. zrychlenou pantomimu, živou loutku, živé obrazy nebo dotykovou pantomimu. V rámci rozvíčky např. cvičí žáci v nějaké roli.

Následující příklad je propojením tělesné výchovy, hudební výchovy a DV. Jedná se o tanec, který je v DV vnímán jako pohyb motivovaný hudbou – taneční drama, a pohybová cvičení. Taneční drama zařazují učitelky téměř ve všech ročnících v hudební výchově, dále pak v tanečních kroužcích. Jedná se o pohybovou improvizaci na hudbu, která může být inspirovaná pouhým pocitem z hudby nebo také reakcí na příběh, který učitelka propojila s hudbou a nastavila tak téma, které žáci v pohybu prožívají.

Projekty na ZŠ

Na ZŠ jsou samozřejmostí různé projekty, které často probíhají propojením více ročníků najednou. Podívejme se jen na některé projekty od 1. ročníku. Například projekt Čertí škola – ten je podle učitelek „*dramatický od začátku do konce*“, pracuje se v něm s básničkami, příběhy o čertech, s kostýmy, celý den je motivovaný hrou na čerty, děti se mohou podívat i do fiktivního pekla, které pro ně připraví učitelka.

Paní učitelka Panzerová zmiňuje motivační pohybovou hru k přírodovědnému projektu, který se týkal zvířat. Na začátku rozložila na koberec lícem dolů kartičky s názvy zvířat, od každého druhu 2 kusy. Děti si vylosovaly každou jednu kartičku a pak si hledaly dvojici, musely se ale pohybovat jako dané zvíře a nesměly vydávat zvuky.

Ivana Loukotová ve školním roce 2020/2021 učila ve 3. ročníku matematiku a prvouku. V prvouce začala s dětmi pracovat na tradičním projektu Plzeň. Každá třída na GFK a ZŠ ve 3. ročníku na tomto projektu pracuje. Mluvili o založení Plzně a slíbila jim, že s nimi nastuduje hru o plzeňském znaku, kterou pro ni napsal její zeť, bývalý herec DJKT. Jmenuje se „V tomto znamení zvítězíš“ a je na motivy Plzně a nových plzeňských kašen. Děti se dozví, jak se jednotlivé symboly dostaly do znaku, a jaké jsou ty, které nenajdeme na náměstí jako kašny. Bohužel projekt přerušila distanční výuka.

Šárka Ženíšková následující aktivity propojuje do vlastivědně-výtvarného projektu: „*Dělávám to jako projekt ve 4. třídě na ZŠ, ale i na gymnáziu. Na začátku jsou daná pravidla, každý se nemusí účastnit. Na začátku si ukazujeme obrázky z Lascaux a Altamiry a dalších jeskyní. Přemýšlíme, diskutujeme o tom, k čemu ty kresby v nich mohly sloužit,*

protože se pořád neví, k čemu doopravdy byly, jestli sloužily k lovu, nebo jestli byl někdo nadaný a jenom si tam kreslil. Málokdo byl však tak hýčkaný, aby měl tolik času, takže to spíš malovali duchovní. Přečtu žákům úvodní motivaci, a hrajeme si, že jsme lovci a děláme napřed rituál - představujeme boha, jelena, bizona, vlastně všechna možná zvířata, která se objevila v Lascaux nebo v Altamiře. A potom hrajeme, že se plížíme, jdeme lovit. Všichni jsme přikrčení za keřem, zkoumáme, odkud vane vítr, musíme se tiše přesunout a pak zaútočíme na zvíře. To zvíře nám ale uteče. Takže řešíme, co budeme dělat, a řekneme si, že uděláme rituál – pomalujeme jeskyni. Celou tabuli polepíme zmačkanými, pomalovanými papíry, vypadá to zvrásněně jako kámen a kreslíme na to uhlem zvířata, která chceme ulovit. Pak lov opakujeme a díky rituálu, při kterém jsme zvířata namalovali, je náš lov úspěšný. Je to spíš pantomimicko-pohybové, podmínka je, že nesmíme mluvit.“

Některé projekty vznikají spoluprací různých ročníků, např. literární projekt 1. a 4. třídy, ve kterém došlo k propojení českého jazyka a literatury (čtení), matematiky (výpočty v šifrovaných zprávách), výtvarné výchovy (tvorba titulní stránky a pracovního listu ke knize) a tělesné výchovy (pohyb po škole a v jejím okolí kvůli získání potřebných informací), nebo tělovýchovný projekt 1. a 5. tříd, který připravili žáci 5. ročníku pro své malé spolužáky pod dohledem své třídní učitelky.

V červnu 2018 připravili studenti gymnázia pro plzeňskou ZOO projekt "May Day – Ptáci" a v atriu školy seznamovaly hravou formou děti ze ZŠ s evropskými ptáky. Některé ptáky už děti znaly z hodin prvouky. Kromě zábavných testů a vzdělávacích her si také mohly namalovat perníčky, složit vlaštovku nebo animovat vlastnoručně vyrobeného ptáčka z modelíny.

Největším projektem ZŠ je pořádání tábora Hamr na Střele. Každoroční letní dětský tábor, který většinou probíhá 14 dní v červenci, je založen na využití DV. Témata celotáborových her se během let mění, např. Olympijské hry, Pevnost Boyard, Pán prstenů, Cestování časem, Mayové a jejich civilizace. Veškerý program je tam motivován tématem. Účastní se ho žáci ZŠ i mladší studenti gymnázia.

Využití metod DV ve ŠD

ŠD je nedílnou součástí ZŠ a s učiteli úzce spolupracuje. Často jsou výše zmíněné projekty společným dílem, ale vše záleží na spolupráci jednotlivých učitelů a vychovatelů. Vychovatelé na ZŠ však nefungují jako „hlídárna“, ale s dětmi se soustavně pracuje podle družinového ŠVP.

Metody a techniky DV vychovatelé používají ve ŠD při různých příležitostech a k probíraným tématům: roční období, české tradice, emoce, vzájemné vztahy, klasické pohádky a příběhy. Používají tyto metody a techniky:

- **metoda (ú)plné hry:** etudy, krátké klasické i vlastní pohádky, napodobování osob a zvířat zvukem i pohybem,
- **metody pantomimicko-pohybové:** pohybová pantomima, předávaná pantomima, taneční drama, pantomimický překlad, zrcadlení, oživlá loutka, hudebně-pohybové hry,
- **metody verbálně-zvukové:** zpěv, recitace, předávané slovo, mluvící předměty, rozhovor, tvoří příběhy na pokračování podle hracích kostek nebo figurek,
- **metody graficko-písemné:** psaní scénáře a deníku, tvorba plakátů,
- **metody materiállově-věcné:** práce s kostýmem, s maskou, s loutkou (jedna družina disponuje klasickým loutkovým divadélkem, které často využívá), s rekvizitami, s papírem.

Paní učitelka Panzerová dala dětem do ŠD látky, sukně, kostýmy, meče, koně na tyči, které měla schované po divadelním představení "Dívčí válka". Vychovatelka pak nechává děti s těmito věcmi improvizovat. Každý týden si děti připraví představení a zahrají ho pro ostatní spolužáky nebo pro dospělé ve třídě. Je to jejich hra, nebývá plánovaná ani organizovaná dospělým.

Vychovatelky ŠD také organizují pro děti akce, při kterých využívají metody DV, např. pálení čarodějnic. Všechny děti se ten den v družině (někdy se akce spojí i s vyučováním) stávají čaroději a čarodějnicemi. Všichni se sejdou v atriu školy a baví se soutěžemi se sladkými odměnami. Ten den například létají na koštěti, prolézají pavučinami, hrají netopýří kuželky, hledají havěť v pytli s pilinami, klonují pavouky a závodí s nimi. Nakonec se všichni sejdou u ohně, kde si připomínají, proč se čarodějnice pálí. Podle tradice také jednu malou upalují.

Výuka online a DV

V současné době je nasnadě otázka, jestli se dá skloubit DV s distanční výukou. Učitelky na to nemají jasný názor. Nadále se podle nich dají použít různé metody a techniky, fungují principy DV, i když např. prožitek není tak intenzivní, pokud ho každý zažívá sám. Mizí hlavně sociální složka, kdy děti mohou být spolu a vzájemně se doplňovat, spolupracovat, kooperovat. Nejvyužívanější v distanční výuce jsou nyní metody verbálně-zvukové a graficko-písenné:

Čtení, diskuze v 1. třídě: *„Dokončili jsme Malou čarodějnici online, četli jsme si ji a povídali jsme si o ní. Je to úplně něco jiného, než jsme dosud zažívali. Dělali jsme si velkou reflexi celého příběhu, vzpomínali jsme, co Malá čarodějnice všechno zažila, jaké dobré skutky vykonala. Poté jsme si přečetli další část a říkali jsme si, co se stalo v příběhu dál. Kdybychom byli ve škole, tak si to samozřejmě zahrajeme,“* (Habrychová Koutová, 2021). Pracovní listy k tématu Malá čarodějnice, které učitelka vytvořila, lze nalézt v příloze č. 2, s. IX).

Brainstorming, diskuze, porada ve 2. třídě: „*Měli jsme s dětmi poradu o tom, jak zvládneme distanční výuku, dávali jsme si vzájemně rady, nechala jsem to ale vlastně na nich. Dali dohromady, jak bude výuka probíhat, jestli budou domácí úkoly, jestli budou psát deníček, co je pro ně důležité. Domluvili se například, že nebudou svačit, protože toho času je při online výuce málo. Zorganizovali si distanční výuku sami.*“

Ani vychovatelé ŠD nezahlí během distanční výuky. Byli s dětmi v kontaktu, natáčeli pro ně videa s pozdravy, náměty na tvoření a vaření, posílali jim různé výzvy, četli jim pohádky, chystali pro ně úkoly a karanténové soutěže. Březen je měsícem knihy, rozhodli se tedy vytvářet v družinách vlastní leporela, komiksy, knížky. Mladší děti dělaly spíše ilustrace, starší již využívaly své fantazie, a tak vznikala zajímavá a originální díla. V roce 2020 proběhla také soutěž o nejoriginálnější velikonoční výrobek. Na stránkách školy v záložce "Školní družina" lze nalézt speciální "pátračky", které pro děti vytvořily dvě vychovatelky ŠD – Iva Mathlouthi a Jitka Plescherová, aby zvedly děti od počítačů a televizí. Každý se stává průzkumníkem či objevitelem a zkoumá různé čtvrti v Plzni. Tím, že hledá odpovědi na otázky kolem sebe v terénu, se posouvá po cestě dál, aniž by musel mít mapu nebo další instrukce. Tato volnočasová aktivita není primárně zaměřená na využití DV, ale lze zde najít její prvky. Příklad takové "pátračky" byl zařazen do příloh této práce (příloha č. 3, s. XVIII).

4.2.4 NAPLŇOVÁNÍ OČEKÁVANÝCH VÝSTUPŮ DV

V této kapitole je stručně vypsáno, co vyplynulo z odpovědí v dotazníku. Z rozhovorů s jednotlivými učiteli a z pozorování vyplynuly informace, které jsou uvedené výše v kapitolách 4.2.3 a 4.2.4, a které s naplňováním očekávaných výstupů DV souvisí.

Výstupy z 1. období (1.-3. třída)

- Žák spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních. - 13 kladných odpovědí z 21,
- Žák zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých. - 12 kladných odpovědí z 21,
- Žák rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná. - 10 kladných odpovědí z 21,
- Žák zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání. - 8 kladných odpovědí z 21,
- Žák spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních. - 8 kladných odpovědí z 21,

Výstupy z 2. období (4. a 5. třída)

- Žák rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav. - 12 kladných odpovědí z 21,
- Žák reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy. - 10 kladných odpovědí z 21,
- Žák pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků. - 7 kladných odpovědí z 21,

- Žák prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků. - 6 kladných odpovědí z 21,
- Žák pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat. - 5 kladných odpovědí z 21,
- Žák propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy. - 4 kladné odpovědi z 21.

4.2.5 SETKÁVÁNÍ ŽÁKŮ GFK A ZŠ S DIVADLEM

„Divadlo provází celý výchovně vzdělávací proces na základní škole,“ píše nejmenovaný autor v jedné z výročních zpráv GFK a ZŠ. Zde jsou shrnuty všechny odpovědi 21 pedagogů ZŠ na otázku, proč chodí se svými žáky do kulturních institucí, některé odpovědi se překrývají nebo byly stejné, proto jsou uvedeny jen jednou:

- Je to příjemná změna od učení, zábava, odpočineme si. - 4 odpovědi z 21,
- Téma představení koresponduje s tématy učiva, slouží k navození tématu, nebo dává námět pro téma, přináší nové informace. - 3 odpovědi z 21,
- Kultura je nedílnou součástí života, divadlo do ní patří. Učí se však i společenskému chování a vhodnému oblékání pro různé příležitosti. - 7 odpovědí z 21,
- Získávají nový osobní zážitek, rozvíjí se jejich osobnost, zlepšuje kulturní rozhled. - 6 odpovědí z 21,
- Žáky to baví, rozvíjí to jejich fantazii a také pohled na realitu, zvyšuje slovní zásobu, naučí se lépe vyjadřovat své pocity a emoce, komunikovat, z příběhů se lépe učí. Je to také zdroj vzdělání, zábavy a spolupráce. - 2 odpovědi z 21,

- Žáci se dostávají k informacím a příběhům živěji, a sami jsou pak schopni vžít se do různých rolí. - 1 odpověď z 21,
- Divadlo je pro děti zážitková forma učení a patří do základů vzdělání. - 5 odpovědi z 21,
- Rozšiřují si obzory ohledně různých kulturních akcí či různých druhů divadelních her. Učí se vnímat pohádku jinak než jen z televize. - 2 odpovědi z 21,
- Žáci se lépe uvolní a učí se hrou. Snadněji si představí probíranou látku a lépe si ji zapamatují. Rozšiřuje to jejich vnitřní duševní stav, uvědomují si víc své emoce. - 2 odpovědi z 21.

4.2.5.1 KAM SE CHODÍ ZA KULTUROU

Tato kapitola je seznamem institucí, kam chodí učitelé se svými žáky za kulturními programy. Kapitola je koncipována podle kódů, kterými byly jednotlivé instituce či akce označeny v rámci výzkumu.

Divadlo jako svébytný druh umění – návštěva divadelního představení

- Divadlo Alfa (např. Hrnečku vař, Svět podle křečka, Čarovná rybí kostička, Cínový voják, Honza. Honza? Honza!, Tři mušketýři, Tři siláci na silnici, Pozor, Zorro!, představení v rámci Skupovy Plzně)
- Divadýlko Kuba
- DJKT
- Moving Station

Dílna k divadelnímu představení

- Takové dílny pořádá často Divadlo Alfa, ve kterém si po představení děti mohou promluvit s herci, podívat se zblízka na loutky a prohlédnout si prostory divadla včetně dílen.
- DJKT a Nová scéna – prohlídka zákulisí (2019)

Aplikované divadlo – návštěva představení divadla ve výchově

- Divadlo fórum Praha (Edukační představení prevence kyberšikany – Představení "Jsi nula...!". Žáci se seznámili s pojmem kyberšikana, jaké jsou její projevy a možné následky. Prostřednictvím technik prožitkové pedagogiky si žáci vyzkoušeli zahrát různé strategie, jak se bránit kyberšikaně. 2020)

Aplikované divadlo – návštěva kulturně vzdělávacího pořadu

- Knihovna města Plzně, L klub (Děti v knihovně objevily koutek s pohádkami a dobrodružnými příběhy, kam se každý měsíc vracely. Během roku zhlédly i několik hudebních pořadů, např. *Jak se jmenuje čas* – obrázkový kalendář Josefa Lady, který byl doplněn písničkami, hádankami, říkankami a maňáskem, a *O polepšeném čertovi*, což byla veselá hudební pohádka. Ve jménu pohádek, románů a básní, jménem všech literárních hrdinů a světů, za všechny spisovatele, knihovníky a učitele dříve pasoval rytíř Lochota v městské knihovně Lochotín prvňáčky na čtenáře.)
- Plzeňská filharmonie (Divadlo jednoho herce za doprovodu živé hudby. „V šapitó, maringotce a pod všemi slunci světa“, „Jsem Moojok Ojaak, Pojídač medvědů“. 2016/2017)
- Středisko volného času "Domeček" (Cyklus hudebních pořadů "Hrajeme si s hudbou". Děti se seznámily s písničkami, provázejícími divadlo V+W, Semaforu a dalších. Mohly si písničky nejen zazpívat, ale následně i jednu z nich dramaticky ztvárnit. Přestože kluci byli vyzbrojeni meči a dívky se následně vrhaly z věže do

hluboké studny, nikomu se nic nestalo a všichni se vraceli obohaceni o další poznatky z oboru hudby. 2015)

- Západočeské muzeum ve spolupráci s Divadlem Alfa – "Cesta do středu Země (sopouchem Milešovky)" + Paleontologie, navazující interaktivní vzdělávací program. (Na děti čekala v muzeu dobrodružná výprava do světa prehistorie. Dozvěděly se, jaký je rozdíl mezi archeologem a paleontologem a vyzkoušely si tuto profesi na vlastní kůži. Po prohlídce expozic, kde hledaly podle obrázků mísy, hrnce a další předměty, si zkusily umlít mouku z obilných zrn, najít střepey z květináče a slepit je dohromady, obdivovaly lidskou kostru, zaměřovaly a překreslovaly některé její části. Pro děti byly tyto činnosti velmi zajímavé a nenásilnou formou je motivovaly k vyhledávání informací o pravěku. 2017)

Aplikované divadlo – galerijní animace

- Galerie Sam v České Bříze (V rámci učiva Ateliéru se žáci vydali na výstavu, kterou si nejen prohlédli, ale také se zapojili do architektonické tvorby. Ve třech skupinách vznikly pozoruhodné stavby obydlí pro skřítky. Skřítkové se nakonec v těchto domech opravdu zabydleli a výsledky snažení dětí ze ZŠ jste mohli vidět ve Zprávičkách na ČT Děčko. 2013/2014)
- Luftova zahrada (Trnkova zahrada, 2015)
- Galerie města Plzně (Výstava Kateřiny Slípkové, Jana Samce a Milana Maura. Prostřednictvím hravých a tvořivých úkolů, literárně-dramatických akcí či pokusů získávaly děti kladný vztah k současnému umění. Rozvíjely tvořivé myšlení a vyzkoušely si spolupráci. Při zpáteční cestě do školy si děti vyzkoušely kresbu za chůze. 2017)
- Západočeské muzeum (Děti z 3. a 4. tříd překročily bludný kořen a ocitly se pod zemí, v půdě. Pokusily si představit za pomoci interaktivních modelů tajemnou říši kořenů a život různých živočichů pod zemí. Dozvěděly se, jaká tajemství skrývá půda. Zažily to, co tu zažívá třeba krtek. Jak vypadají kořeny hodně zblízka, co dělají a s kým se kamarádí? Děti potkaly kořenové lupiče a podzemní zpěváky,

mistry světa ve skoku vidličkou, i podzemní internet. Dozvěděly se, jaká tajemství odkrývají v půdě čeští vědci. Četly o kořenech jedlých, pitných, krásných i vychytralých, a také tahaly pohádkovou velikou řepu. 2018)

Naučná návštěva kulturní instituce

- Muzeum loutek (Děti měly možnost si vyrobit pomocí barevných dílů papíru, matiček a šroubků plochou loutku. Děti byly velmi vynalézavé a pracovnice muzea udivovaly svou fantazií při vytváření různých zvířat, květin a roztodivných bytostí. S loutkami si pak všichni zkusili zahrát stínové divadlo. 2014)
- Muzeum strašidel (Děti navštívily nový haptický program "Nebojte se tmy", při kterém se seznámily s každodenním životem nevidomých. Vyzkoušely si stezku strašidelným sklepením v naprosté tmě za doprovodu strašidelných zvuků. Ve dvojicích vyplňovaly pracovní listy, vyslechly několik strašidelných historek a pak společně s průvodcem prošly strašidelné sklepení, kde si prohlédly černou paní, Radouše a spoustu plzeňských strašidel. 2017)

Divadelní kultura ve škole

- Anglické divadlo GFK
- Animácie (Animujeme pohádku a Báje a pověsti – Třetíáci a čtvrtáci si mohli vyzkoušet praktickou animaci díky programu Animácie. Spojení příběhu a učiva, vlastní výtvarné tvorby a využití moderních technologií nadchlo snad úplně všechny. A vlastně mimochodem žáci úspěšně procvičili své znalosti, zručnost a kreativitu. 2017)
- Besedy se spisovateli (Pavel Kantorek; Dana Raunerová - Paní spisovatelka si s dětmi povídala o zvířatech, četla jim básně a jednu se i společně naučili. Na závěr dětem podepsala své knihy, které děti dostaly k vysvědčení. 2015)
- Den poezie (Do tříd chodily studentky vyššího gymnázia s programem. Zajímavou formou děti seznamovaly s poezií.)
- Divadelní kroužky z gymnázia

- Duo Dubnička a Lahoda (Od roku 2014 navštěvují pravidelně všechny třídy ZŠ a tvoří s dětmi písničky, které společně s kytarou zazpívají, natočí a zveřejní na svém kanále na YouTube.)
- Masopust (Děti se svými učiteli nacvičují několik dní dopředu program, v den masopustu se převléknou do masek a pak všichni vyjdou před školu, kde každá třída předvede ostatním, co si na tento den nacvičila, např. říkadla, zpívání, tanec. Podívat se chodí i děti z nedalekých mateřských školek.)
- Recitace (Recitační soutěž si škola sama organizuje. Nejprve probíhá v rámci jednotlivých tříd, ti nejlepší pak měří své síly v celém ročníku a následně se vybírají ze všech ročníků zástupci pro školní kolo. Každoročně posílá škola jednoho až dva žáky, kteří reprezentují ZŠ na městském a dále třeba i v oblastním kole. *„Vždy se snažím, aby básničky vybírali učitelé. Na začátku jsme si s dětmi vždy řekli základní recitátorské pokyny: mluvit nahlas, dobře dýchat, jak jít po tom textu - kde je čárka, kde je pauza, ale zase jsem nešla stylem technickým. Technika je samozřejmě důležitá, ale když jsem viděla to nadšení a přirozenost, nechtěla jsem to potlačit na úkor techniky,“* (Loukotová, 2021).
- Slavnostní zahájení a zakončení školního roku (Slavnostní zahájení je představením učitelů a školy. Program slavnostního zakončení bývá v režii žáků jednotlivých tříd, kde většinou přirozeně a vtipně využívají svých zkušeností a dovedností a učitelé jim pouze poskytují podporu při vymýšlení a zkoušení.)

4.2.5.2 PRÁCE S DĚTMI PŘED A PO PŘEDSTAVENÍ

K tomuto tématu Šárka Chvalová, ředitelka školy (2021) říká: *„Jsem zastáncem toho, že nemá smysl, když učitelky odloží děti do hlediště a jdou si vedle do foyer sednout na kávu. Návštěva divadelního představení je součástí vyučování stejně jako cokoli, co děláme mimo ni. Vždy to děláme proto, že děti něčím chceme obohatit. Divadlo je součástí toho obohacování a má smysl jedině tehdy, když mám nějakou debatu s dětmi předtím, než*

jdu do divadla. Řekneme si, na co jdeme, o čem to je. A po skončení si s nimi popovídám o tom představení znovu, jaké bylo, jak ho žáci vnímali, co je překvapilo a podobně.“

Na tom se shodne se svou zástupkyní, Ivanou Loukotovou (2021), která má také jasno, jak s dětmi pracovat před a po představení: *„Před představením jsem dětem říkala, na co všechno se mají zaměřit. Samozřejmě sledujeme hru, sledujeme děj, ale aby se zaměřily třeba na loutky – jak vypadaly, nebo na hudbu, na kostýmy, jestli tam bylo něco nadpřirozeného, jak si myslí, že se to či ono v představení vyrobilo. Pokud to je představení, které vyžaduje přípravu, například Tři mušketýři, tak dětem musím k tomu představení něco říct. Musím je seznámit s příběhem, připravit je na to, že je to takové "tany tany čísi čísi", aby pak nebyly překvapené. Po představení si převyprávíme děj, řekneme si, co a proč se jim líbilo, co a proč se jim nelíbilo, no a pak konkrétně – Viděli jste loutky, jaké byly? Jaký to byl typ? Jaké byly kostýmy? Co hudba – byly tam nějaké písničky? Byly tam nějaké triky? Co vás nejvíc překvapilo na té hře? Jaký byl největší dramatický okamžik, nebo kdy jste se nejvíc báli? Potom píšeme jakoby "recenze", učili se to od první třídy, kdy napsali pár vět. Ve čtvrté a páté třídě už recenze měly danou strukturu, aby žáci dokázali představení ohodnotit. Na závěr k tomu namalujeme obrázek.“*

GFK a ZŠ se díky jedné z pedagožek podílí na tvorbě pracovních listů k představením Divadla Alfa. V příloze č. 4 (s. XXIII) naleznete ukázky některých z nich.

Učitelky na ZŠ jsou zvyklé pracovat s reflexí na zhlédnuté představení, tzn. až po návratu z divadla. Povídají si o něm a hodnotí ho ještě ten den nebo ve dni následujícím.

- Povídají si o divadle, o budově, jak to tam vypadalo. - 2 odpovědi z 21,
- Převypráví si děj, popisují postavy, hledají poučení, pokud v představení bylo. - 10 odpovědí z 21,
- Řeknou si, co se líbilo, nelíbilo, jak by to udělaly jinak a proč. - 13 odpovědí z 21,
- Probírají dojmy, postřehy, vtipné momenty, smysl představení. - 10 odpovědí z 21,
- Tvoří myšlenkové mapy. - 2 odpovědi z 21,

- Zkusí si kousek zahrát, představení nebo scénu z něj výtvarně vyjádří v rámci ateliéru (velmi časté jsou kresby nebo malby největšího zážitku, divadelní scény do krabice od bot, napíší recenzi či jiný slohový útvar, např. doporučující dopis kamarádovi). - 8 odpovědí z 21,
- Vymýšlí například i jiný konec inscenace nebo podobný příběh, některé kolektivy jsou schopné o představení i vytvořit písničku. - 2 odpovědi z 21.

4.3 SHRnutí PŘÍPADOVÉ STUDIE

Tato případová studie představila zkoumanou ZŠ, která byla otevřena při Gymnáziu Františka Křížíka, s.r.o. v roce 2013. Výzkum se týkal využívání DV a divadla ve výuce. Zmiňuje se zde několikrát i samotné gymnázium, na jehož tradici ve využití DV pedagogové ZŠ navazují.

Součástí ŠVP školy je vzdělávací program Začít spolu, který jako otevřený didaktický systém umožňuje učitelům i vychovatelům naplňovat edukační cíle prostřednictvím DV a používat různé alternativní přístupy.

Většina pedagogického sboru ZŠ má vzdělání v DV ze studia oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na FPE ZČU v Plzni. Pedagogové jsou si vědomi toho, že žáci se výborně učí právě díky principům a metodám DV. Velmi často je proto využívají nejen při vyučování, ale také při společných akcích pedagogů. Učitelé ZŠ spolupracují s kolegy z gymnázia, vyhledávají kulturní programy s prvky DV a navštěvují divadelní představení, na kterých s dětmi intenzivně pracují před i po jejich zhlédnutí. ZŠ měla dva dramatické kroužky, které v současné době již nefungují.

Nejobsáhlejší část studie byla vytvořena z dat získaných z dotazníku, rozhovorů a dlouhodobého pozorování. Klasifikuje využití metod DV na zkoumané škole včetně praktických příkladů jejich užití v praxi učitelů v různých vzdělávacích předmětech. V rámci studie byl vytvořen i seznam institucí, ve kterých pedagogové vyhledávají kulturní programy, které korespondují s probíraným učivem.

Z výzkumu také vyplynulo, že ač DV v RVP ZV není povinnou součástí základního vzdělávání a její očekávané výstupy nejsou závazné, daří se je pedagogům na zkoumané ZŠ naplňovat. Napříč použitými metodami výzkumu se ukázalo, že tato škola využívá DV velmi intenzivně. Divadlo a kulturní programy jsou pro pedagogy důležitou součástí vzdělávání a často na nich staví svou výuku. Aktivizují své žáky ve vyučování metodami a technikami DV, učí je komunikovat, jednat v různých situacích, naslouchat druhým a poznávat je. Rozvíjí verbální i neverbální schopnosti žáků.

SHRnutí PŘÍPADOVÉ STUDIE

Pedagogové GFK a ZŠ rozumí tomu, co DV obnáší, jaké jsou její cíle a jak se dají v běžné výuce použít.

„To, jak se člověk rozvíjí, s čím do života jde, co si nese, je závislé na jeho osobnosti. A právě divadlo a všechny dramatické techniky tomu rozvoji mohou obrovsky pomoci.“ (Chvalová, 2021)

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se věnovala setkávání dětí s DV a divadlem na 1. stupni Gymnázia Františka Křížíka a ZŠ. Hlavním cílem této práce bylo na základě propojení teoretického rámce oboru a případové studie GFK ZŠ ukázat, jak je možné využít DV a divadlo ve výuce na 1. stupni ZŠ.

Zjistila jsem, jaké vzdělání v DV mají pedagogové a vedení ZŠ, jaké formy a metody DV využívají, a že naplňují očekávané výstupy, které jsou doporučené pro DV v rámci RVP ZV. Nejobsáhlejší částí je výčet praktických příkladů užití metod DV v praxi učitelů v různých vzdělávacích předmětech. Žáci se svými pedagogy často navštěvují divadla a jiné kulturní instituce. Na divadelní představení i jiné kulturní programy se připravují, aby věděli, co je čeká a o co se jedná. Po představeních pak pracují s pocity a zážitky, které promítají do zjednodušených recenzí, výtvarných a dramatických děl nebo produktů tvůrčího psaní. Pedagogové ZŠ považují návštěvy divadel a jiných kulturních institucí za důležité při osobnostním rozvoji žáků.

Uvědomila jsem si, že celá škola je nalazena na stejnou notu, vztahy mezi sborovny i vztahy pedagogů se studenty a dětmi jsou nadstandardní právě díky intenzivnímu využívání DV. Tvoří se pevné vazby, které jsou založené ze strany pedagogů na tvůrčím přístupu, zkušenostním učení, partnerství a hře, ze strany žáků pak dochází k nadšenému plnění zadaných prací. V bezpečném prostředí školy a třídního kolektivu si mohou žáci i studenti vyzkoušet jednání v různých situacích, přirozeně v nich improvizovat, vyjádřit své postoje, názory a rozvíjet svou kreativitu a schopnosti verbální a neverbální komunikace.

V rovině sociálního rozvoje pracují pedagogové GFK a ZŠ na rozvoji schopnosti tolerance a empatie u žáků. Učí své žáky pomocí hry v roli umět se vcítit do druhého. Velký důraz kladou na spolupráci a kooperaci, při které se formují vztahy mezi nimi a dětmi, ale samozřejmě také mezi spolužáky navzájem.

RESUMÉ

Diplomová práce se věnuje setkávání dětí s dramatickou výchovou a divadlem na 1. stupni Gymnázia Františka Křižíka a ZŠ. Hlavním cílem této práce bylo na základě propojení teoretického rámce oboru a případové studie vybrané základní školy ukázat, jak je možné využít DV a divadlo ve výuce na 1. stupni ZŠ.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy: dramatická výchova, divadlo a jejich vztah ke škole. V rámci kapitol o DV jsou představeny její formy, cíle, principy a metody. Kapitoly o divadle jsou zaměřeny na divadlo pro děti a na divadlo hrané dětmi.

V praktické části je představena zkoumaná ZŠ, její program, ŠVP a případová studie z 1. stupně této ZŠ, založená na dlouhodobém pozorování, rozhovorech a dotazníku. Uvádí se zde, jaké vzdělání v DV mají pedagogové a vedení ZŠ, jaké formy a metody DV využívají, že naplňují očekávané výstupy, které jsou doporučené pro DV v rámci RVP ZV, jak se připravují na kulturní program a jak pracují s pocity a zážitky z nich.

Klíčová slova

Dramatická výchova, divadlo, Gymnázium Františka Křižíka a základní škola, metody a techniky dramatické výchovy, první stupeň

RÉSUMÉ

This diploma thesis deals with children encounter with drama education and theatre at the primary school of Gymnazium Frantiska Krizika. The main aim of the thesis was to connect a theoretical scope of drama to the case study of the chosen elementary school, and to show how to use drama and theatre in elementary education.

The theoretical part explains the basic terms – drama education, theatre and their connection to primary education. Within drama chapters, the forms, goals, principles and methods are introduced. Theatre chapters are focused on theatre for children and theatre by children.

In the practical part I present the chosen elementary school, its programme, education documents and the case study that is based on a long-term observation, interviews and a questionnaire. It also deals with the primary teachers' education in drama, the drama forms and methods the primary teachers use, the expected education results in drama, the class preparation for theatre and the work with children's feelings and experience after watching a performance.

Key words

Drama education, theatre, Gymnazium Frantiska Krizika, drama methods and techniques, elementary school

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AMIROVÁ, A.; FIEDLEROVÁ, M.; REJCHRTOVÁ, A. *Metody a aktivity dramatické výchovy v předškolním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2019. ISBN 978-80-7496-430-5.

CLARK, J. a kol. *Lekce pro život. Drama a integrované kurikulum*. Brno: MUNI, 2008. ISBN 978-80-210-4580-4.

HABRYCHOVÁ KOUTOVÁ, H. *Pracovní list pro třídu Kouzelníků*. Plzeň, 2020.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOŘÍNEK, Z. *Drama, divadlo, divák*. 3. vyd. Brno: JAMU, 2012. ISBN 978-80-7460-026-5.

MACHKOVÁ, E. *Dramatika, hra a tvořivost*. Praha: H+H, 2017. ISBN 978-80-7319-125-2. (V práci je uváděna jako 2017 b.)

MACHKOVÁ, E. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2017. ISBN 978-80-7331-089-9. (V práci je uváděna jako 2017 a.)

MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: NIPOS, 2018. ISBN 978-80-7068-317-0.

MARUŠÁK, R.; KRÁLOVÁ, O.; RODRIGUEZOVÁ, V. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4.

KOŤÁTKOVÁ, S. a kol. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-711-756-9.

RICHTER, L. *O divadle (nejen) pro děti: úvahy z časopisu ČTVRTletník DDD/Divadlo pro děti 1994-2006*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2006. ISBN 80-902975-6-0.

Rozhovor s Hanou Habrychovou Koutovou, učitelkou ZŠ. Plzeň, 2021.

Rozhovory s Ivanou Loukotovou, zástupkyní ředitelky pro ZŠ. Plzeň, 2015-2021.

Rozhovory se Stanislavou Panzerovou, učitelkou ZŠ. Plzeň, 2017-2021.

Rozhovor se Šárkou Chvalovou, ředitelkou GFK a ZŠ. Plzeň, 2021.

Rozhovory se Šárkou Ženíškovou, tajemnicí ZŠ a učitelkou VV. Plzeň, 2021.

ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ULRYCHOVÁ, I. *Drama a příběh. Tvorba scénáře příběhového dramatu v dramatické výchově*. Praha: AMU, 2007. ISBN 978-80-7331-096-7.

VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1865-1.

VÁŇOVÁ, M. Se třídou do divadla. *Tvořivá dramatika*. Praha: NIPOS, 2017, **28**(82), 20-28. ISSN 1211-8001.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Výroční zprávy. [online]. Plzeň: Gymnázium Františka Křížíka a základní škola, 2014. Dostupné z WWW: <<https://www.krizik.eu/ostatni/vyrocnizpravy/>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017. Dostupné z WWW:<<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 63 s. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf>. ISBN 978-80-87000-37-3.

Školní vzdělávací program základní školy. [online]. Plzeň: Gymnázium Františka Křížíka a základní škola, 2019. Dostupné z WWW: <<https://www.krizik.eu/zakladni-skola/rady-a-prihlasky-zs/>>.

Školní vzdělávací program školní družiny. [online]. Plzeň: Gymnázium Františka Křížíka a základní škola, 2018. Dostupné z WWW: <<https://www.krizik.eu/zakladni-skola/rady-a-prihlasky-zs/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Formulář dotazníku.....	I
Příloha č. 2: Pracovní list pro třídu Kouzelníků (autor: Hana Habrychová Koutová).....	IX
Příloha č. 3: Pátračka po Doubravce (autorky: vychovatelky školní družiny).....	XVIII
Příloha č. 4: Ukázky pracovních listů k divadelním představením (Divadlo Alfa).....	XXIII

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1: FORMULÁŘ DOTAZNÍKU

1. Napište svoji emailovou adresu, na kterou Vám v případě potřeby mohu napsat.*

Napište jedno nebo více slov...

500

2. Jakou funkci na ZŠ GFK zastáváte?*

Vyberte jednu odpověď

Ředitelka

Zástupkyně ředitelky

Třídní učitel/ka

Učitel/ka (např. cizích jazyků, informatiky, tělesné výchovy, atd.)

Asistentka pedagoga

Vychovatelka ŠD

Jiná...

3. Jaké máte vzdělání v oboru dramatické výchovy?*

např. žádné, LDO ZUŠ jako dítě, seminář nebo kurz (napište, jakou institucí byl organizován, příp. jméno lektora), předměty nebo certifikáty v rámci studia učitelství (napište, kolik semestrů), konzervatoř, DAMU, JAMU, apod.

Napište jedno nebo více slov...

500

4. S jakou formou dramatické výchovy jste se na GFK (ZŠ nebo G) setkali?*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Vedl/a jsem kroužek DV.

Učil/a jsem DV jako samostatný vyučovací předmět.

Používám DV jako učební metodu.

Účastnil/a jsem se mimovyučovacích a mimoškolních vzdělávacích forem dramatiky (v muzeích, galeriích, knihovnách a divadlech).

Žádná z možností se mě netýká.

Jiná...

5. Pokud jste označil/a v předchozí otázce možnost "Vedl/a jsem kroužek DV.", můžete o tom napsat více? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní/online rozhovor."

Jaké bylo věkové složení dětí, kolik dětí kroužek za dobu jeho existence navštěvovalo, jak dlouho kroužek fungoval (např. 3 roky, 2015-2018)? Jak jste v kroužku pracovali, jak byly koncipované jednotlivé lekce (4asová dotace, náplň)? Měli jste možnost připravovat divadelní představení? Jak probíhaly přípravné práce na divadelním představení? Pro koho a kolikrát jste představení hráli?

Napište jedno nebo více slov...

999

6. Pokud jste označil/a v předchozí otázce možnost "Učil/a jsem DV jako samostatný vyučovací předmět.", můžete o tom napsat více? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní/online rozhovor."

V jakém ročníku? Jaká byla náplň předmětu? Dařilo se Vám naplňovat očekávané výstupy podle RVP ZV nebo RVP G?

Napište jedno nebo více slov...

999

7. Pokud jste označil/a v předchozí otázce možnost "Používám DV jako učební metodu", můžete o tom napsat více? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní /online rozhovor."

Jaké metody DV používáte? (Jako pomůcka Vám může posloužit soubor PDF přiložený k emailu, ve kterém je odkaz na tento dotazník). V jakém předmětu a proč? V jakých ročnících a proč?

Napište jedno nebo více slov...

999

8. Pokud jste označil/a v předchozí otázce možnost "Účastnil/a jsem se mimovyučovacích a mimoškolních vzdělávacích forem dramatiky (v muzeích, galeriích, knihovnách a divadlech).", můžete o tom napsat více? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní /online rozhovor."

Jakých mimovyučovacích a mimoškolních vzdělávacích forem dramatiky jste se účastnil/a? V jaké instituci? Budte, prosím, konkrétní.

Napište jedno nebo více slov...

999

9. Pracujete/pracovali jste se svými žáky v 1. - 3. ročníku na těchto výstupech? Označte pouze pokud je Vaše odpověď ANO, PRACUJI.

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Žák zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých.

Žák rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná.

Žák zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání.

Žák spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních.

Žák reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového).

10. Pracujete/pracovali jste se svými žáky v 4. - 5. ročníku na těchto výstupech? Označte pouze pokud je Vaše odpověď ANO, PRACUJI.*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Žák propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy.

Žák pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat.

Žák rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav.

Žák pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků.

Žák prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků.

Žák reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy.

11. Jak se na ZŠ GFK setkáváte s žáky s divadlem?

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Chodíme/chodili jsme do plzeňských divadel na divadelní představení.

Navštěvujeme/navštěvovali jsme programy knihoven.

Navštěvujeme/navštěvovali jsme programy galerií.

Navštěvujeme/navštěvovali jsme programy muzeí.

Zveme/zvali jsme si umělce s programy do budovy školy.

Jiná...

12. Pokud jste odpověděl/a na předchozí otázku "Jak se na ZŠ GFK setkáváte s dětmi s divadlem", můžete vyjmenovat instituce, které jste za dobu svého působení na GFK navštívil/a? Jestliže na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní/online rozhovor."

Pokud si pamatujete název představení nebo programu, připojte ho k odpovědi.

Napište jedno nebo více slov...

13. Proč chodíte se svými žáky do divadel a jiných kulturních institucí? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní /online rozhovor."

Napište jedno nebo více slov...

999

14. Jak po návratu z divadla nebo jiné kulturní instituce s dětmi reflektujete zhlédnuté představení nebo program? Pokud na tuto otázku nemáte čas odpovědět, napište "Mám zájem o osobní/telefonní /online rozhovor."

Napište jedno nebo více slov...

999

PŘÍLOHA Č. 2: PRACOVNÍ LIST PRO TŘÍDU KOUZELNÍKŮ (AUTOR: HANA HABRYCHOVÁ KOUTOVÁ)

Dobrodružství Malé čarodějnice

Pracovní list Kouzelníka: _____

--	--	--	--	--	--

Malá čarodějnice chtěla být
ČARODĚJNICÍ.

Proč?

Protože chtěla na Skalnaté hoře s ostatními čarodějnicemi:
Zakroužkuj správnou odpověď.

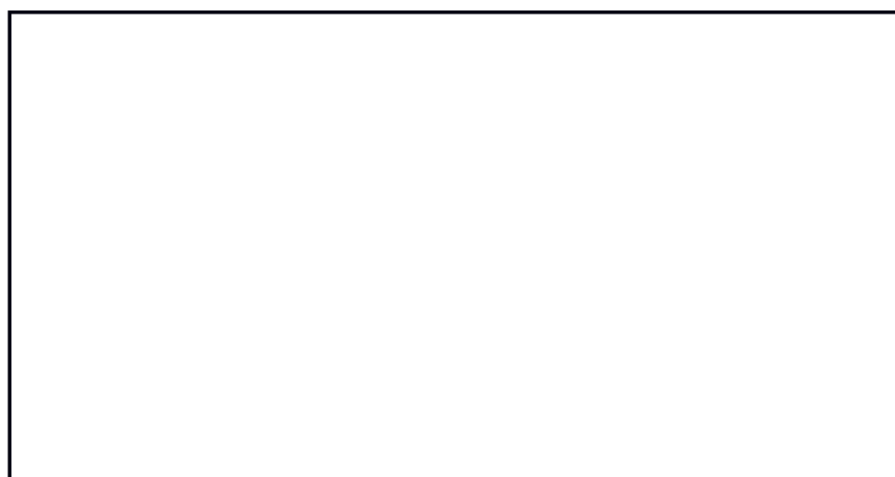
MALOVAT

SPÁT

TANCOVAT

LÉTAT

Nakresli nejlepšího kamaráda Malé čarodějnice:

Před čarodějnickou radou

Čarodějnický rok se pomalu chýlil ke konci, víc a víc se blížila filipojakubská noc. Teď šlo do tuhého. Malá čarodějnice si v těchto dnech opakovala svědomité všechno, čemu se naučila. Ještě jednou prošla kouzelnickou knihu stránku po stránce. Všechno klapalo jako na drátkách.

Tři dny před filipojakubskou nocí přiletěla teta Bimbula. Vystoupila z černého mraku a řekla: „Přicházím z pověření vrchní čarodějnice, zvu tě před čarodějnickou radou. Pozití o půlnoci je zkouška. Máš se dostavit na rozcestí za červeným kamenem na pastvině. – Jestli sis to ale rozmyslela, tak třeba nemusíš chodit...“

„Co bych si rozmyslela?“ řekla malá čarodějnice.

„Kdoví!“ odvětila hromnice Bimbula a pokrčila rameny. „Snad by přesto bylo chytřejší, kdybys zůstala doma. Ráda bych tě u vrchní čarodějnice omluvila.“

„Ale!“ vykřikla čarodějnice. „To věřím! Jenže já nejsem tak hloupá, jak si myslíš! Nenechám se zastrašit!“

„Komu není rady,“ řekla hromnice Bimbula, „tomu není pomoci. Tak tedy na shledanou pozití!“

Havran Abraxas by byl nejráději i tentokrát letěl s malou čarodějnici. Ale neměl na čarodějnické radě co pohledávat. Musel zůstat doma a mohl malé čarodějnici jen popřát všechno nejlepší na cestu.

„Nedej se zakřiknout!“ volal za ní na rozloučenou. „Stala se z tebe dobrá čarodějnice, a to je hlavní věc!“

Úderem dvanácté dorazila malá čarodějnice na rozcestí za červeným kamenem na pastvině. Čarodějnická rada už byla pohromadě. Kromě vrchní čarodějnice v ní byla jedna lesnice, jedna skalnice, jedna deštnice, a od všech ostatních druhů čarodějnic taky po jedné. Hromnice vyslaly tetu Bimbulu. To mohlo být malé čarodějnici jenom vhod. Byla si svou věcí jista a řekla si: Pukne vzteky, až udělám zkoušku a budu zítra smět na Skalnatou horu!

„Začneme,“ zvolala vrchní čarodějnice, „a prozkoumejme, čemu se malá čarodějnice naučila!“

Zkouška Malé čarodějnice:

Malou čarodějnici zasáhlo mrazící kouzlo. Aby znovu roztála, musíme správně vykouzlit její jméno. K tomu je nutné použít **psací písmena!**

M _ 1 _   č _ r _ d _ j n _ c _

M _ 1 _   č _ r _ d _ j n _ c _

Aby Malá čarodějnice uspěla ve své zkoušce, musí použít opravdu silné zaklínadlo, nemůže si však vzpomenout...

Vymysli slova pro kouzlo, které jí pomůže.

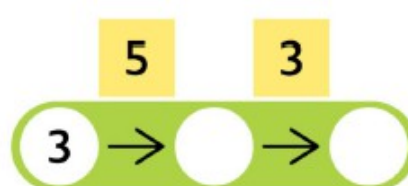
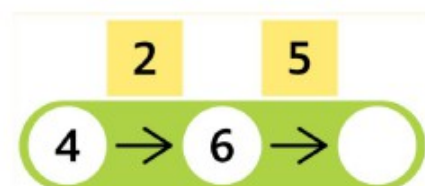
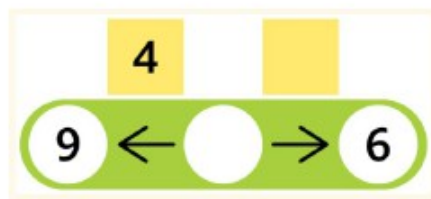
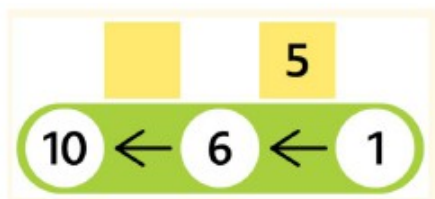
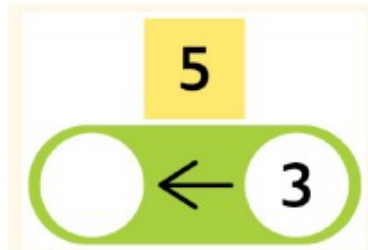
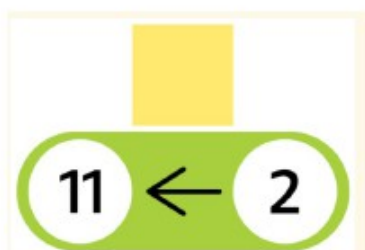
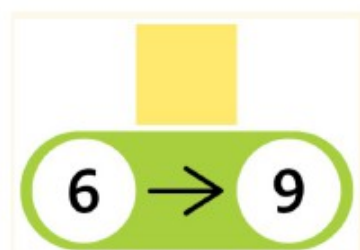
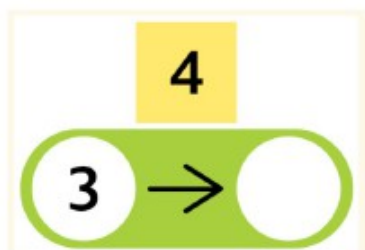

Malá čarodějnice musí ze své cesty odčarovat nebezpečné hady:

„Stačí!“ zvolala vrchní čarodějnice. „Dokázalas nám, že umíš čarovat. Dovoluji ti proto na příště tančit s námi o filipojakubské noci, třeba jsi ještě notně mladá. – Nebo má někdo v čarodějnické radě jiný názor?“

Čarodějnice s ní souhlasily, jenom teta Bimbula odvětila: „Já mám jiný názor.“

„Co můžeš namítnout?“ zeptala se vrchní čarodějnice. „Jsi snad nespokojena s jejím uměním?“

„To ne,“ odpověděla teta Bimbula. „Mohu však dokázat, že je přesto špatná čarodějnice!“ Z kapsy u zástěry vyhrabala notes. „Celý rok jsem ji tajně pozorovala. Zapisovala jsem, co tropila. Přečtu vám to.“

„Jen to klidně přečti!“ vykřikla malá čarodějnice. „Jestli to nejsou samé lži, nemám se čeho bát!“

„To se ukáže!“ řekla teta Bimbula. Potom předčítala čarodějnické radě, co malá čarodějnice dělala během tohoto roku: Jak pomohla ženám, které sbíraly dříví, a jak vyléčila zlého lesníka; příběh malé květinářky, pivovarského kočího a kaštanáře taky přednesla; vyprávěla rovněž o volu Korbiniánovi, kterému malá čarodějnice zachránila život, o sněhulákoví a o zlodějích vajec.–

„Nezapomeň na šindeláře!“ řekla malá čarodějnice. „Toho jsem taky přivedla k rozumu.“ Očekávala vlastně, že se teta Bimbula bude ze všech sil snažit, aby ji očernila. Ale hromnice měla zatím v notesu jen samé dobré skutky.

„Je to pravda?“ ptala se vrchní čarodějnice po každém příběhu.

„Ovšem,“ volala malá čarodějnice, „je to pravda!“ A byla na to pyšná.

Jenže jí v té radosti docela ušlo, že se vrchní čarodějnice ptá pokaždé přísněji. Nevšimla si taky, jak ostatní povážlivěji a povážlivěji pokyvují hlavami. Proto se vylekala, když vrchní čarodějnice najednou pohoršeně vykřikla: „A tuhleto jsme málem pustily na Skalnatou horu! Fuj, kryší trus, taková špatná čarodějnice!“

„Jak to?“ dotčeně se zeptala malá čarodějnice. „Vždyť jsem vyčarovala vždycky jen samé dobro!“

„Právě proto!“ hubovala vrchní čarodějnice. „Jen čarodějnice, které vždy a všude působí zlo, jsou dobré čarodějnice! Ty jsi ale špatná čarodějnice, protože ustavičně děláš dobro!“

„A kromě toho,“ přisolila si teta Bimbula, „kromě toho čarovala taky jednou v pátek! Sice za zavřenými okenicemi, ale já koukala komínem!“

„Cože?“ vykřikla vrchní čarodějnice. „Ještě taky tohle!“

Pavoučími prsty chytlá malou čarodějnici za vlasy a vykrákala jí. A tu se na to nebohé stvoření s křikem vrhly i ostatní čarodějnice a zmodřily je násadami košťat. Snad by jí byly zmrzачily, kdyby vrchní čarodějnice po chvíli nebyla zvolala: „Tak dost! Vím o lepším trestu!“

Posměšně přikázala malé čarodějnici: „Budeš na Skalnaté hoře sbírat dříví na kouzelnou hranici. Ty, sama jediná! Od rána do půlnoci musíš mít hranici hotovou. Potom tě tam někde přivážeme ke stromu. Celou noc budeš stát a dívat se, jak my tancujeme.“

„A až odtancujeme prvních pár kol,“ popichovala teta Bimbula, „půjdem na tu žábu malou a vyškubeme jí všechny vlasy, jeden po druhém! To bude legrace! To se pomějeme! Na tuhle filipojakubskou noc se bude ještě dlouho vzpomínat!“

Ke Skalnaté hoře vedou kamenné schody. Havran Abraxas letí Malé čarodějnici na pomoc.

DOPLNÍM ČÍSLO.

Na schodiště přiletěl .
 je teď o 2 schody níže než .
 sedí na _____ schodu.

Jak příběh dopadl?
Co myslíte? Vyprávějte...

<https://youtu.be/ERKJTEfYpeI>

PŘÍLOHA Č. 3: PÁTRAČKA PO DOUBRAVCE (AUTORKY: IVA MATHLOUTHI A JITKA PLESCHEROVÁ)

PÁTRAČKA PO DOUBRAVCE

Jméno: _____

Start: Vchod do parku u křižovatky ulic Potoční a Chmelová.

Cíl : Kostel sv. Jiří

Délka: 1,5 km

Čas na startu:

Čas v cíli:

Vyplněné úkoly ofoťte a pošlete na adresu mathl@mail.cz nebo zprávou na teamsy Iva Mathlouthi.

1. Začátek trasy je na Doubravce u vchodu do parku Potoční. Začínáme u krytého dřevěného mostu přes hrádecký potok (u Potoční ulice). Znáš nějaké písničky, kde se zpívá o vodě?
.....
2. Přejdi přes most směrem doprava a hledej na stromě kartičku s číslem 9. V jejím blízkosti najdeš pohádku Zvířátka a loupežníci. Znáš ji? A také kartičku s úkoly. Zkus například houpavé medvědí kroky, vrabčí poskakování, žabí skoky ze dřepu, sloní dlouhé kroky a udělej si i chobote. Zvládl jsi je všechny?
.....
3. Vyběhni do stráně ke dvěma vysokým kamenům, proběhni mezi nimi, oběhni kamenný stůl a vrať se zpět na cestu.
.....
4. Odboč po dlážděné cestě doleva, projdi pod krásným dřevěným mostem a prohlédni si ho. Kolik je v zábradlí vidět křížů (nebo-li písmen X)?
.....
5. Najdi na mostě ceduli. Jakou má barvu? Zjisti, za co bude pokuta 20 000kč. Popovídejte si, jak se máme v přírodě chovat a kam patří odpadky, když v blízkosti nejsou odpadkové koše?
.....
6. Přejdi most, zahni doprava a vyběhni kopeček k altánu, kde se můžeš rozhlédnout. Najdi v altánu srdíčko. Jaká písmena jsou v něm napsaná?
.....
7. Pokračuj po cestě a dojdeš do parčíku. Spočítej tam všechny lavičky. Kolik jich je? Proběhni všechny cestičky kolem laviček.
.....
8. Z parku můžeš pozorovat vlaky, které tudy projíždí. Pozoruj je 10 minut, kolik vlaků projelo za tu dobu?
.....
9. Kolik vidíš kolejí a kolik tunelů?
.....
10. Pokračuj po cestě směrem k vlakovému tunelu. Po levé straně mineš malou výstražnou ceduli. Na co upozorňuje?

- .....
11. Pokračuj rovně k pomníku Viktoria. Přečti si informační tabuli. Kam vede tato trať?
- .....
12. Vlakovým tunelem se zkrátila doba jízdy vlaku o 9 minut. Jak se jmenuje stroj, který ho razil?
- .....
13. Teď si můžeš prohlédnout část razícího štítu ze stroje, který razil ten velký tunel. Dnes je z něho nejen pomník, ale i prolézačka. Klidně se tady chvíli pohraj.
- .....
14. Poblíž je ještě jedna informační tabule. Zajdi k ní a zjisti, jak se jmenuje ten kopec před vámi, kterým vede tunel? Jak je vysoký?
- .....
15. Co je postaveno na vrcholu kopce? Jaké zimní sporty se zde v minulosti provozovaly?
- .....
16. My budeme pokračovat v cestě ke kostelu sv. Jiřího. Ale vy si příště můžete vycházku prodloužit i o výstup na kopec, kde se také určitě nebudete nudit.
- Vraťte se kousek zpátky, projděte pod železničním mostem. Zapište letopočet, ve kterém byl most postaven.
- .....
17. Kousek dál je na pravé straně cesty ohořelý topol. Najdi si před sebou ve směru chůze ještě jeden topol a jdi k němu přes trávu přímou cestou. Kolik kroků jsi udělal? Můžou se přidat i ostatní z rodiny.
- .....
18. O kousek dál uvidíš velký starý pařez. Co na něm roste? Zkus na něj 3x vylézt a skočit. Zvládl jsi to?
- .....
19. Došli jsme do místa, kde se nachází mokřady a proto zde i žijí obojživelníci. O nich nás informuje i naučná tabule. Které zvíře je na obrázku znázorněné jako první?
- .....

GfK

20. Jsme v místě, kde vedou cyklostezky. Na rozcestí jsou ukazatelé směru. Napiš, kolik kilometrů musí ujet cyklista, který chce jet do Holýšova.

.....

21. Teče tady Hrádecký potok. Je to ten samý potok, který jsme na začátku naší trasy přecházeli přes dřevěný most. Jen kousek odtud se vlévá do Berounky. Jdi to prozkoumat. Co zajímavého jsi tam viděl?

.....

22. Hrádecký potok přejdeme a pokračujeme ke kostelu svatého Jiří. Je vidět již z dálky. U něho se nachází starý hřbitov s několika cennými náhrobky a barokní kostnicí. Nejzajímavější je hrobka rodiny Trejbalů. Hleďte ji u zdi v levé části hřbitova. Kolik andělů je vytesáno na hrobce?

.....

23. Jdi si prohlédnout kostel, který je nejstarším dochovaným kostelem v Plzni. Je hřbitovní zeď vyšší než ty?

.....

24. Najdi na hřbitově velký kříž s Ježíšem. Na kříži je nápis, který se skládá ze čtyř písmen. Znamená to: Ježíš Nazaretský král židovský. Která písmena to jsou?

.....

25. Od kostela dojde k soutoku Berounky s Úslavou. Berounka je oblíbená řeka vodáků. Už jsi i ty sjížděl nějakou řeku? Jakou?

.....

Blahopřejeme !!!

**Úspěšně jsi absolvoval/a cestu naší hrou. Neztratil/a ses a skvěle jsi splnil/a všechny úkoly.
Pokud se ti trasa líbila, můžeš brzy očekávat další podobné.**

Jak se ti hra líbila?

Trasu vytvořily: Iva Mathlouthi a Jitka Plescherová

GfK

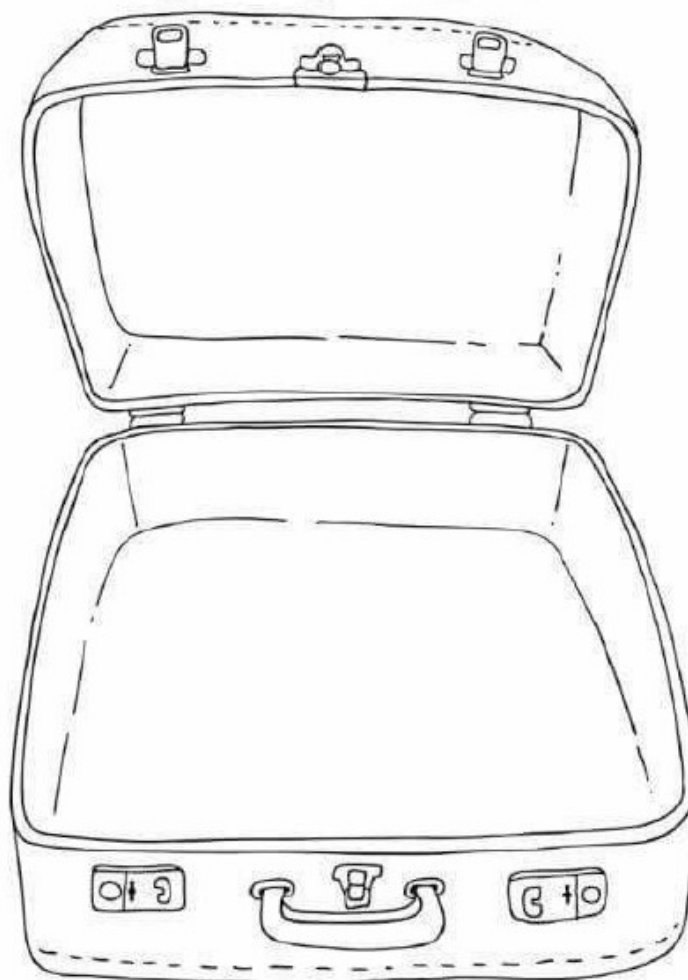
PŘÍLOHA Č. 4: UKÁZKY PRACOVNÍCH LISTŮ K DIVADELNÍM PŘEDSTAVENÍM (DIVADLO ALFA)

Honza. Honza? Honza!

Kufř

Někdy se přihodí mimořádná událost, při které musí pánové hasiči přemístit všechny osoby a zvířata do bezpečí. Takové akci se říká „evakuace“.

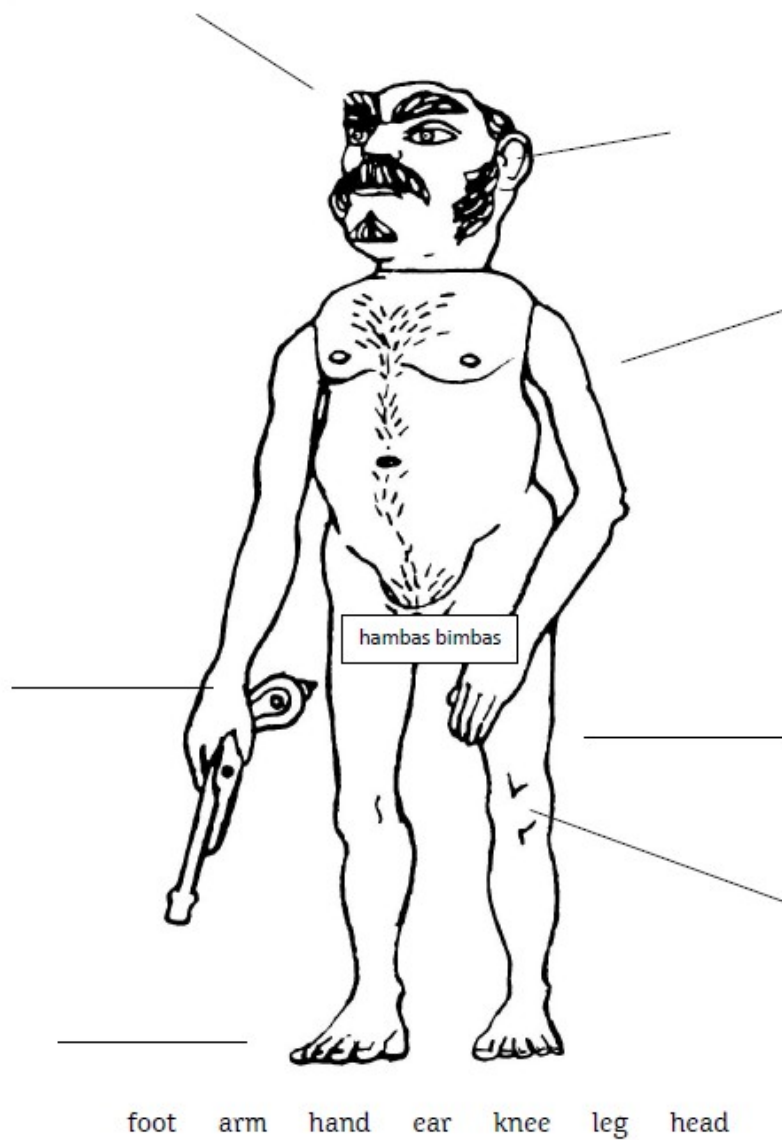
Jakých pět věcí by sis s sebou při evakuaci vzal/a, kdybys mohl/a? Nakresli je do kufříku.

www.divadloalfa.cz

POZOR, ZORRO!

Write parts of the body.

„TŘI SILÁCI NA SILNICI“

Při cestování využíváme znalosti cizích jazyků. Zahraj si s kamarády deskovou hru v angličtině!

Každý hráč postupně hází kostkou a posouvá se po herním poli. Na políčku vždy musí odpovědět na otázku v anglickém jazyce. Když neodpoví správně, vrací se na start. Kdo bude první v cíli?

START	What's your name?	How old are you?	Where do you live?	What's your favourite film?	Have you got a sister?	Can you play the piano?	How tall are you?
							What's your favourite colour?
Do you play tennis?	GO AHEAD 2	Can you sing?	What sports do you like?	Do you have a pet?	What's your favourite food?	FREE	What are your hobbies?
Where are you from?							
GO BACK 5	Do you speak English?	FREE	What colour is your hair?	When do you get up?	What do you do after school?	When do you go to bed?	FINISH

Go ahead 2 - jdi dopředu o 2 pole
Go back 5 - jdi zpět o 5 polí

TŘI MUŠKETÝŘI

Prohlédni si fotografie z představení.

Zkus jednou větou do spodního rámečku popsat, co se zrovna na obrázku děje. A co asi postavy říkají? To můžeš napsat do bubliny.

TŘI MUŠKETÝŘI

